

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA

Kęstutis MELDEIKIS

**EINAMOSIOS SĄSKAITOS NESUBALANSUOTUMĄ
ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINIS VERTINIMAS**

Magistro darbas

Šiauliai, 2008

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sęskaitos nesubalansuotumę įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

**EINAMOSIOS SĄSKAITOS NESUBALANSUOTUMĄ
ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINIS VERTINIMAS**

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04S)**

Magistro darbo autorius Kęstutis Meldeikis

Vadovas doc. Henrikas Karpavičius

Recenzentas prof. habil. dr. Remigijus Čiegis.....

.....

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sęskaitos nesubalansuotumę įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

SANTRAUKA

Kęstutis Meldeikis

Einamosios sęskaitos nesubalansuotumę įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Magistro darbas

Magistro darbe yra analizuojamos pagrindinęs einamosios sęskaitos nesubalansuotumę nagrinęjančios ekonomikos teorijos bei išskiriami pagrindiniai einamosios sęskaitos nesubalansuotumę lemiantys veiksniai. Taip pat teorinėje darbo dalyje analizuojama kokie pagrindiniai veiksniai įtakoja galingiausių pasaulio ekonomikų einamąsias sęskaitas bei kokios yra bendros šių veiksnių tendencijos, kadangi nors daugelio šių veiksnių daroma įtaka yra panaši, tačiau ženkliai skiriasi įtakos lygis. Praktinėje darbo dalyje atliekamas tyrimas, stengiantis atlikti pagrindinių Lietuvos einamąją sęskaitą įtakojančių veiksnių ekonominį vertinimą. Darbe išsamiai išanalizuota Lietuvos einamosios sęskaitos struktūra bei patvirtinama darbo autoriaus suformuluota hipotezė, jog valstybės užsienio prekybos santykiai su skirtingomis prekybos partnerėmis yra skirtingi, todėl einamosios sęskaitos nesubalansuotumę įtakojančių veiksnių įtakos lygis taip pat yra skirtingas.

SUMMARY

Kęstutis Meldeikis

Economical estimation of factors influence into current account disbalance

Master's work

The economics's theories, which explore current account's dis balance, is analyzed in master's work and exclude the factors of main current account's dis balance. Also in theoretical part of work is analyzed the main factors, which influence the most powerful world's economics current accounts and the basic tendencies of the factors. Most of these factors influence is similar, but level of influence is considerably different. In practical part of the work is done research of the main economic factors which influence current accounts of Lithuania. In this work exhaustively is analyzed the structure of Lithuanian current account and confirmed the author's hypothesis that state's abroad trade relations with different trade partners are different, that's why factor's level of current account's dis balance is also different.

TURINYS

ĮVADAS	7
1. EINAMOSIOS SĄSKAITOS NESUBALANSUOTUMĄ ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINIO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI	10
1.1. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą nagrinėjančios teorijos ir pagrindiniai jų akcentai ..	10
1.2. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo susidarymo priežastys ir tai lemiantys veiksniai.....	20
1.3. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemos kai kurių šalių nacionalinėse ekonomikose	23
2. EINAMOSIOS SĄSKAITOS NESUBALANSUOTUMĄ ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINIS VERTINIMAS	27
2.1. Einamosios sąskaitos subalansuotumo kitimo analizė Lietuvoje 2001 – 2007 metais.....	27
2.2. „Dvynių deficito“ teorijos pritaikymas Lietuvos atveju	29
2.3. Einamosios sąskaitos balansų kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui.....	31
2.4. Santaupų ir investicijų įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui analizė	38
2.5. Tiesioginių užsienio investicijų įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui analizė	42
2.6. Valiutų kursų įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui vertinimas	44
2.7. Valstybės skolos ir jos aptarnavimo pokyčio įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui	51
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	54
LITERATŪRA	58
PRIEDAI.....	69

LENTELIŲ SĄRAŠAS

2.1 lentelė. Lietuvos einamosios sąskaitos struktūros dinamika 2001 – 2007 metais	27
2.2 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2001 – 2002 metais	32
2.3 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2002 – 2003 metais	33
2.4 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2003 – 2004 metais	33
2.5 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2004 – 2005 metais	34
2.6 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2005 – 2006 metais	35
2.7 lentelė. Pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos nulėmę veiksniai 2007 metais	36
2.8 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2006 – 2007 metais	36
2.9 lentelė. Pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos nulėmę veiksniai 2007 metais	37
2.10 lentelė. Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2001 – 2007 metais	38
2.11 lentelė. Santaupos pagal sektorius 2001 – 2007 metais	40
2.12 lentelė. Tiesioginių investicijų užsienyje padengimas santaupomis 2001 – 2007 metais	41
2.13 lentelė. JAV dolerio kurso kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui	46
2.14 lentelė. Valiutų kursų pokyčių įtaka šalies prekybos balansui	47
2.15 lentelė. JAV dolerio kurso kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui	49
2.16 lentelė. Turkijos lyros kurso kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui	51

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Šalies polinkis skolintis bei sukuriamos produkcijos tarpusavio priklausomybė	14
1.2 pav. Einamajai sęskaitai įtakos turintys veiksniai	19
2.1 pav. Lietuvos einamosios sęskaitos deficito kitimas 2001 – 2007 metais, mln. litų	28
2.2 pav. Einamosios sęskaitos deficito ir bendrojo vidaus produkto santykis, proc.	29
2.3 pav. Fiskalinio šalies biudžeto deficito ir einamosios sęskaitos deficito dinamika 2001 – 2007 metais, mln. litų	30
2.4 pav. Fiskalinio šalies biudžeto deficito ir einamosios sęskaitos deficito santykis su bendruoju vidaus produktu 2001 – 2007 metais	31
2.5 pav. Santaupų pokytis 2001 – 2007 metais	39
2.6 pav. Sukaupų santaupų dinamika 2001 – 2007 metais	39
2.7 pav. Tiesioginės investicijos užsienyje 2001 – 2007 metais	41
2.8 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos 2001 – 2007 metų laikotarpiu	42
2.9 pav. Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje 2001 – 2007 metais	43
2.10 pav. ESD santykio su BVP dinamika, eliminavus TUI srautą	43
2.11 pav. Užsienio prekybos su Rusija dinamika 2006 – 2007 metais	45
2.12 pav. JAV dolerio kainos dinamika nuo 2007 01 01 iki 2008 01 01, litais	45
2.13 pav. USD/RUB kursas 2007 01 01 – 2008 01 01 laikotarpiu	46
2.14 pav. EUR/RUB kursas 2007 01 01 – 2008 01 01 laikotarpiu	47
2.15 pav. Užsienio prekybos su Jungtinės Amerikos Valstijomis dinamika 2006 – 2007 metais	48
2.16 pav. Užsienio prekybos su Turkija dinamika 2006 – 2007 metais	50
2.17 pav. Turkijos lyros kainos dinamika nuo 2007 01 01 iki 2008 01 01, litais	50
2.18 pav. Bendrosios valstybės skolos dinamika 2001 – 2007 metais	52
2.19 pav. Valstybės bendrosios skolos aptarnavimo išlaidų dinamika 2003 – 2007 metais	52

IVADAS

Darbo aktualumas. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problema pastaraisiais metais tapo itin aktuali problema ir ekonomiškai galingiausioms valstybėms, ir besivystančių valstybių ekonomikoms. Nors kiekvienos valstybės einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemiantys veiksniai yra panašūs, o kartais netgi tapatūs, tačiau jų įtakos laipsnis einamosios sąskaitos nesubalansuotumui yra skirtingas. Skirtingą vienodų veiksnių įtaką šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumui lemia užsienio prekybos įpročiai, infliacijos lygis, tiesioginių užsienio investicijų srautas bei kiti makroekonominiai rodikliai. Ypatingai einamosios sąskaitos nesubalansavimo problema yra aktuali valstybėms, turinčioms neigiamą užsienio prekybos balansą (kuomet įvežamų prekių ir/ar paslaugų apimtys viršija išvežamų prekių ir/ar paslaugų apimtį), kadangi turėdamos neigiamą prekybos balansą, valstybės beveik visada turi ir neigiamą einamosios sąskaitos balansą. Todėl šiuo atveju būtina nuosekliai atlikti einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominį vertinimą, norint tinkamai įvertinti veiksnių įtakos laipsnį bei rasti efektyviausius sprendimo būdus. Lietuvos pavyzdžiu, pagrindiniais einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemiančiais veiksniais galima laikyti einamosios sąskaitos balansų kitimą (ypatingai prekybos ir paslaugų balanso pokyčiai), infliacijos lygį, tiesioginių užsienio investicijų dydį, valiutų kursų įtaką. Vertinant Lietuvos užsienio prekybos struktūrą, galima teigti, jog Lietuva taip pat turi neigiamą užsienio prekybos balansą, todėl atliekant Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemiančių veiksnių ekonominį vertinimą, buvo remtasi prielaida, jog užsienio prekybos struktūra bus analizuojama remiantis užsienio prekybos dinamika su Rusija (didžiausias Lietuvos užsienio prekybos partneris), Jungtinės Amerikos Valstijos (atsiskaitymai vykdomi viena pagrindinių pasaulio valiutų – JAV doleriu) ir Turkija (atsiskaitymai nėra vykdomi nei viena pagrindinių pasaulio valiutų, tačiau stiprėja prekybiniai ryšiai Turkijai ruošiantis tapti Europos Sąjungos nare).

Darbo problema. Remiantis pasauline mokslinė ekonomikos teorija galima išskirti daug ir įvairių einamosios sąskaitos nesubalansuotumą nagrinėjančių teorijų. Tačiau negalima nei vienos iš šių teorijų vadinti kertine ir visa apimančia, kadangi šios teorijos iš esmės nagrinėja tą pačią problemą, tačiau remiasi skirtingais veiksniais. Nors visos teorijos analizuoja pagrindinius einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančius veiksnius, tačiau jos remiasi skirtingomis šių veiksnių ekonominio poveikio interpretacijomis, todėl sunku šias teorijas sulygtinti tarpusavyje. Taigi šiuo atveju remiantis šių teorijų praktiniu pritaikomumu iškyla esminė problema – ar šios mokslinės teorijos gali būti suderinamos tarpusavyje? Jeigu šios teorijos gali būti suderinamos

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas tarpusavyje teoriniu aspektu, ar šis teorijų suderinimas yra efektyvus atliekant einamosios sąskaitos nesubalansuotumo ekonominį vertinimą? Atliekant teorinių šaltinių analizę iškilo dilema: remiantis visomis ekonomikos teorijomis atrasti pagrindinį ir vienintelį visose teorijose figūruojantį einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančią veiksnį ar atlikti visų pagrindinių veiksnių, įtakojančių einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, ekonominį vertinimą, išskiriant veiksnių tarpusavio priklausomybę ir svarbumą. Kadangi remiantis pirmąja prielaida buvo susidurta su ta problema, jog daugelis teorijų yra sukurtos skirtingais laikotarpiais bei skirtingo ekonomikos išsivystimo šalyse, todėl šių teorijų praktinis pritaikomumas vienos valstybės pavyzdžiu tampa ganėtinai problematišku. Ši problema buvo ypatingai aktuali ir atliekant šį tyrimą, kadangi skirtingų veiksnių įtaka Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui buvo skirtingas. Todėl tyrime buvo analizuojamas visose mokslinėse teorijose esančių veiksnių, įtakojančių šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, ekonominis vertinimas. Be to, darbo autorius šiame tyrime atliko ir visų mokslinių teorijų rangavimą, siekdamas išskirti pačius svarbiausius (darbo autoriaus nuomone) einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančius veiksnius bei siekdamas tam tikros šių veiksnių analizės struktūros.

Tyrimo objektas – šalies mokėjimo balanso einamoji sąskaita.

Tyrimo dalykas – veiksniai, įtakojančys šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą.

Darbo tikslas – išnagrinėti veiksnius, įtakojančius šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, atliekant šių veiksnių ekonominį vertinimą.

Darbo uždaviniai:

- ✓ Teoriniu aspektu apžvelgti pagrindinius einamosios sąskaitos deficitą įtakojančius veiksnius;
- ✓ Atlikti Lietuvos einamosios sąskaitos struktūros analizę;
- ✓ Išskirti pagrindinius Lietuvos einamosios sąskaitos deficitą įtakojančius veiksnius;
- ✓ Atlikti einamosios sąskaitos deficitą įtakojančių veiksnių ekonominį vertinimą;

Mokslinė hipotezė. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemos pastaraisiais metais tapo itin aktuali problema daugeliui valstybių. Be abejonės, skirtingas valstybių ekonominio išsivystymo lygis, tiesioginių užsienio investicijų srautas, infliacijos lygis bei kiti makroekonominiai rodikliai turi įtakos ir šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumui. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą taip pat ženkliai įtakoja ir šalies užsienio prekybos nesubalansuotumas, kurį lemia šalies vidaus vartojimo įpročiai. Atitinkamai dėl padidėjusio

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas vartojimo, didėjantis prekių ir paslaugų eksportas didina ir einamosios sąskaitos nesubalansuotumą neigiama linkme. Kiekvienos valstybės užsienio prekybos struktūra yra individuali, todėl galima teigti, jog valstybės užsienio prekybos santykiai su skirtingomis prekybos partnerėmis yra skirtingi, todėl einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių įtakos lygis yra skirtingas.

Tyrimų bazė: metodologija, metodika, strategija. Šis tyrimas buvo atliekamas remiantis „Dvynių deficito“ teorija, makroekonominių veiksnių kombinuotos įtakos teorija, valiutų kursų krizių teorija, valstybės skolos aptarnavimo kainų teorija, modifikuota valstybės skolos aptarnavimo kainų teorija, „Dabartinės vertės testų“ teorija. Šių mokslinių teorijų analizė padeda įvertinti pagrindines einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemas bei veiksnius, kurie turėjo įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui. Tyrimas buvo atliekamas remiantis šiais metodais: teorinių šaltinių analize, dokumentų analize, statistinių duomenų ir sekų analize, prognozavimo metodais. Darbo autoriaus sudaryta tyrimo strategija buvo išskaidyta į teorinių duomenų rinkimą bei apdorojimą, teorinių duomenų pritaikymą Lietuvos pavyzdžiui, tyrimo rezultatų bei pasiūlymų pateikimą.

1. EINAMOSIOS SĄSKAITOS NESUBALANSUOTUMĄ ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINIO VERTINIMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą nagrinėjančios teorijos ir pagrindiniai jų akcentai

Nuo XX amžiaus devintojo dešimtmečio pabaigos šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumas tapo vis aktualesnė problema tiek finansų bei ekonomikos ekspertams, tiek ir valstybių vadovams. Ypatingai didelis susidomėjimas kasmet augančia einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problema prasidėjo XXI amžiaus pradžioje. Šiuo atveju einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemas bandė spręsti daugelis išsivysčiusių pasaulio valstybių ekonomikos ir finansų ekspertų. Teorinėje šio darbo dalyje yra apžvelgiamos visos pagrindinės teorijos, nagrinėjančios einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemas, kurias geriausiai išplėtojo užsienio ekonomikos teoretikai, sprendami šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių atsiradimo priežastis bei analizuodami šių veiksnių ryšius su kitais šalies makroekonominiais rodikliais:

- ✓ *„Dvynių deficito“ teorija.* Einamosios sąskaitos nesubalansuotumas yra glaudžiai susijęs su fiskaliniu šalies biudžeto deficitu¹. Glaudus fiskalinio biudžeto deficito ir einamosios sąskaitos nesubalansuotumo sąryšis, įtakojo vadinamojo „Dvynių deficito“ tyrinėjimą. A.M.Tailoras (M.Taylor) 2002 metais išskyrė einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemas per pastaruosius 120 metų bei nurodo išorinius tai nulėmusius veiksnus, nors analizuojamų veiksnių įtaka pasaulio ekonomikai per XX amžių pasikeitė net kelis kartus [68]. S.Edwardsas (S.Edwards) 2001 metais atkreipė dėmesį ir į „dvynių deficitą“, nagrinėjant makroekonominį šalių stabilumo klausimą [12]. Nors šis klausimas yra labai aktualus besivystančioms pasaulio ekonomikoms, tačiau didesnio dėmesio autorius šiai iškilusiai problemai neteikia. Pats terminas „Dvynių deficitas“ buvo išskirtas 2002 metais, kuomet amerikiečių ekonomistas S.Edwardsas atkreipė dėmesį į einamosios sąskaitos deficito ir fiskalinio deficito priklausomybę vienas nuo kito. Nors remiantis šia hipoteze yra randama labai nedaug šalių pasaulyje, kuomet tiek einamosios sąskaitos deficitas, tiek fiskalinis deficitas kistų ta pačia linkme. Pagrindiniais S.Edvardso argumentais buvo 1999 metais M.Normandino (M.Normandin) ir 2002 metais C.L.Mano (C.L.Mann) pateikti įrodymai dėl

¹ Fiskalinis (valdžios sektoriaus) deficitas / perteklius – tai valdžios sektoriaus grynasis skolinimasis arba grynasis skolinimas.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

„dvynių deficito“ susidarymo JAV ekonomikoje XX amžiaus devintojo dešimtmečio pradžioje [59; 53]. S.Edwardsas išskyrė naujesnį pavyzdį, kuomet antrojoje XX amžiaus devinto dešimtmečio pusėje Suomijos einamosios sąskaitos nesubalansuotumas buvo „saikingai“ neigiamas bei tuo pačiu buvo fiksuojamas ir fiskalinis biudžeto deficitas. 1990 metais prasidėjo spartus tiek einamosios sąskaitos deficito, tiek ir fiskalinio deficito augimas, kuris šiek tiek buvo sustabdytas tik 1995 metais, kuomet abu kintamieji parodė ryškius pagerėjimo bruožus. Tačiau nors šios hipotezės praktinių pavyzdžių pasaulyje yra, tačiau daugelis ekonomistų laikosi prielaidos, kad einamosios sąskaitos nesubalansuotumo ir fiskalinio deficito priklausomybė greičiau tėra atsitiktinumas negu ryškiai vyraujanti pasaulinės ekonomikos tendencija. Kaip pagrindinis argumentas yra pateikiamas koreliacijos koeficientas tarp šių dviejų veiksnių, kuris JAV atveju 1990 – 2002 metais sudarė apie – 0,82. Be to, išsivysčiusiose pasaulio valstybėse, tokiose kaip Australija, Prancūzija, Vokietija, Japonija bei kt., koreliacijos koeficientas nagrinėjamu 1990 – 2002 metų laikotarpiu tarp einamosios sąskaitos nesubalansuotumo bei fiskalinio deficito taip pat buvo neigiamas [16]. Deja, tačiau šį ekonomikos paradoksą yra ypatingai sunku paaiškinti. Ši ekonomikos situacija yra vadinama Lausono doktrina², kuri teigia, kad „jei fiskaliniai ir išoriniai ekonomikos veiksniai nėra pilnai susieti tarpusavyje, tačiau valstybės vykdoma politika yra paremta didesne reakcija į neigiamų fiskalinių ir išorinių naujovių kombinacijas, galimi ilgesni periodai, kuomet koreliacijos koeficientas tarp einamosios sąskaitos nesubalansuotumo ir fiskalinio deficito bus neigiamas“.

- ✓ *Makroekonominių veiksnių kombinuota įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui.* Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą gali lemti ne tik pavieniai makroekonominiai veiksniai, pvz.: importas ir/ar eksportas, tačiau ir kelių veiksnių visuma. Ypatingai kelių veiksnių įtaka šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumui turi santykinai nedidelėms ekonomikoms, kuriose prekių kainos vidaus rinkose yra palyginti nelanksčios. Einamosios sąskaitos deficitas šiuo atveju yra svarbus didėjančios ekonomikos perkaitimo rizikos požymis, kurį reikia vertinti kartu su itin žemomis realiosiomis palūkanų normomis, sparčiu kreditavimo didėjimu, našumu nepagrįstu algų didėjimu, didėjančia infliacija, statybų ir kitų užsienio konkurencijai uždaru sektorių augimo tempais ir pan. Tai ypač pabrėžtina apie besivystančios ekonomikos valstybes (tame tarpe yra ir Lietuva). Be to, einamosios sąskaitos deficitas didele dalimi finansuojamas skolą kuriančiais srautais, tad sparčiai didėja ir bendroji šalies skola užsieniui. Kitaip tariant, šalies ūkio subjektai labai aktyviai skolinasi, tačiau kartu

² Ryšį tarp einamosios sąskaitos deficito ir fiskalinio biudžeto deficito pirmasis 1980 metais įvardijo tuometinis Didžiosios Britanijos finansų ministras Nigelas Lausonas (Nigel Lawson), kurio garbei šis reiškinys yra vadinamas „Lausono doktrina“.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

didelė pasiskolintų lėšų dalis vėl iškeliauja į užsienį (daugiausia atsiskaitymų už importuotas prekes forma) – tai neigiamai paveiks šalies galimybes generuoti realias pajamas, būtinas užsienio skolai aptarnauti. Šią potencialią problemą gali visiškai padengti neslopstantis užsienio bankų noras skolinti. Realią įsiskolinimo našta ir jos neigiamą poveikį tolesnei plėtrai ūkis pajus tik sulėtėjęs kreditavimo augimui, o poveikį gali sustiprinti didėjančios palūkanų normos. Keletą metų stebimą nepakankamą šalies ekonomikos gebėjimą uždirbti pajamas iš užsienio galėtų kompensuoti užsienio investuotojų noras plėsti veiklą šalyje, tačiau tam turi būti palankios sąlygos tiesioginių užsienio investicijų pritraukimui į šalį. Pažymėtina, kad nedidelė valdžios sektoriaus skola ir gana nuosaikus privataus sektoriaus įsiskolinimo lygis leidžia manyti, kad bendra šalies nemokumo rizika vertintina kaip labai maža. Todėl vertinant einamosios sąskaitos ir jos finansavimo raidą, reikia aiškiai atskirti šalies nemokumo riziką nuo perteklinio bei “neefektyvaus” (t.y. į ūkio potencialo didinimą nenukreipto) įsiskolinimo rizikos, kuri pastaruoju metu virsta rimta grėsme tvariam ilgalaikiam ūkio augimui. Šiuo metu ESD didėjimas daugiausia ir rodo šią didėjančią riziką, tačiau ekonomikos nesubalansuotumui toliau didėjant, gali padidėti konkurencingumo problemos ir netgi ūkio nemokumo rizika [62]. 1998 metais L.Halpernas (L.Halpern) ir 2002 metais P.Megarbanas (P.Megarbane) išskyrė kelių makroekonominių veiksnių (valiutos kurso nuvertėjimas, nevaldoma infliacija, dideli darbo užmokesčio didėjimo tempai) poveikį, kuris daro poveikį šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumui [19; 55]. Be to, P.Megarbanas išskyrė ir galimą tarpusavio ryšį tarp visų minėtų kintamųjų: fiskalinis biudžeto deficitas privalo būti neutralizuotas apdairiau vykdomo pinigų politika, tam naudojant didesnes palūkanų normas. Taip pat galima teigti, jog fiskaliniai instrumentai yra reikalingi, norint sėkmingai makroekonominę politiką pereinamosios ekonomikos valstybėms. Šie veiksmai, anot P.Megarbano, turėtų padėti išvengti „dvynių deficito“ bet kurioje valstybėje.

- ✓ *Valiutų kursų krizių teorija.* Dar viena einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių teorija yra paremta kylančiomis valiutų kursų krizėmis įvairiose valstybėse. Šią teoriją 1998 metais paskelbė G.M. Milesi – Ferretti (G.M.Milesi – Ferretti) ir A.Razinas (A.Razin), kurie išleido dvi knygas apie didelio einamosios sąskaitos nesubalansuotumo įtaką įvairiems makroekonominiams procesams bei kaip einamosios sąskaitos nesubalansuotumą gali įtakoti kylančios valiutų kursų krizės [56; 57]. Be to, 1999 metais pasirodė S.Makoskei ir (S.McCoskey) ir Ch.Kao [54] (Ch. Kao) darbas apie einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemas bei galimus sprendimo būdus naftą eksportuojančių valstybių asociacijoje, tačiau šis darbas yra labai specifinis, todėl pagrindinių darbo tezių šio darbo autorius neišskyrė.
- ✓ *Valstybės skolos aptarnavimo kainų teorija.* Analizuojant įvairias ekonomikos teorijas, kurios analizuoja einamosios sąskaitos nesubalansuotumą bei jį įtakojančius veiksnius, galima teigti

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Jog ekonomikos teorijos siūlo kai kuriuos scenarijus, kuomet einamosios sąskaitos deficitas yra racionalus sprendimas, kuris netgi gali padidinti šalies ekonominę gerovę. Tačiau negalima pamiršti, jog tam tikromis sąlygomis didelis einamosios sąskaitos deficitas gali padaryti šalies ekonomiką labai pažeidžiamą. Nors daugelis pateikiamų teorijų yra panašios savo pagrindiniu tikslu, tačiau dažnai priemonės, kurių pagalba galima iširti teigiamą ar neigiamą einamosios sąskaitos deficito įtaką šalies ekonomikai, dažnai skiriasi. Remiantis valstybės skolos aptarnavimo kainų teorija, galima teigti, kad svarbiausias tikslas yra skolos aptarnavimo kaina „vairuoti“ einamosios sąskaitos deficitą. Pagrindiniu šios teorijos akcentu būtų galima laikyti tai, jog kasmet valstybė turi atsidėti dalį savo turimų išteklių, kadangi kasmet reikia mokėti valstybės skolos aptarnavimo mokesčius (dažniausiai palūkanas). Šiuo atveju einamosios sąskaitos deficitas yra įtakojamas per vartojimą, kadangi turimų išteklių nukreipimas nuo alternatyvaus panaudojimo (tokio kaip vartojimas) gali sumažinti šalies gyvenimo lygį ilguoju laikotarpiu. Standartinėje ekonomikos teorijoje yra išskiriamos bent dvi aplinkybės, kuriomis valstybės skolos aptarnavimo kaina gali turėti teigiamos įtakos šalies einamosios sąskaitos deficitui:

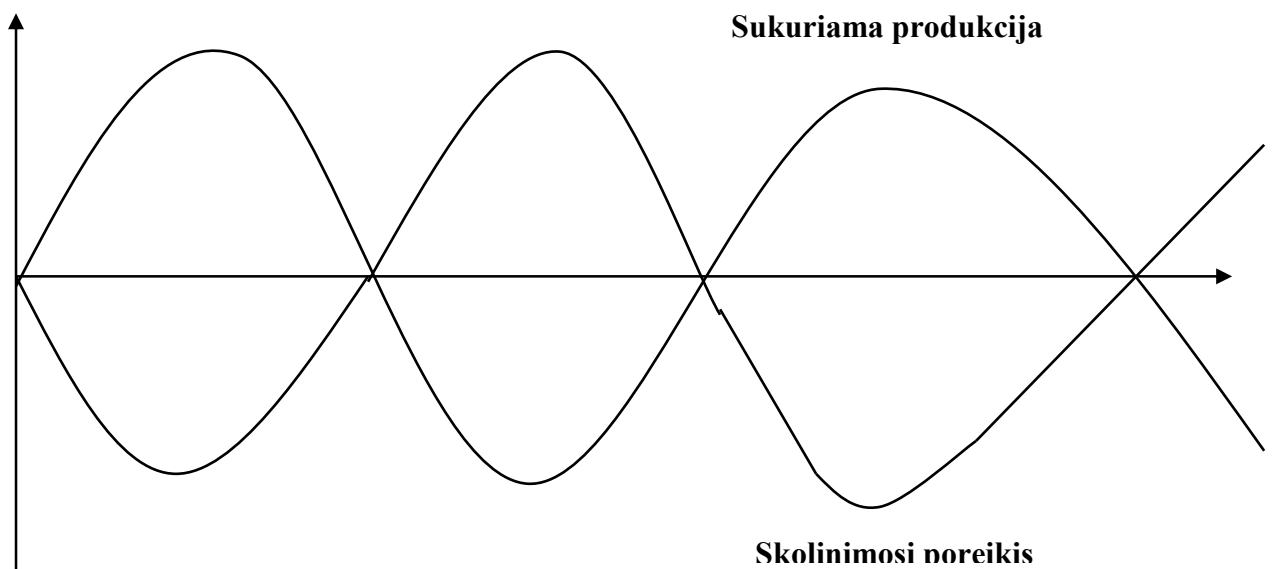
1. Pirmoji aplinkybė remiasi tuo, jog laikinai galimas žemas šalyje gaminamos produkcijos konkurencingumas (galimos priežastys: ekonomikos nuosmukis, nacionalinės valiutos krizė ir pan.), todėl skolinimasis iš užsienio gali būti pateisinamas tuo, kad importo pirkimas minkština poveikį įvairiuose vartojimo lygmenyse.
2. Antroji aplinkybė yra grindžiama staigia gerų investicinių galimybių šalyje gausa. Šiuo atveju galima pateisinti skolinimąsi užsienyje, jeigu šitos galimybės nėra šalies viduje ir jos negali būti finansuojamas vietiniais finansiniais resursais. Be to, šios aplinkybės reikalingumą galima pagrįsti ir tuo, jog įvairūs investiciniai projektai gali sukurti pajamas ateityje, kurios galės būti panaudojamos kaip vienas iš galimų valstybės skolos aptarnavimo šaltinių.

Šio tipo teorija plačiausiai yra naudojama tuose ekonominiuose modeliuose, kuriuos kūrė ekonomistai, bandė maksimizuoti šalies ekonominę gerovę tobuloje ekonominėje sistemoje, kurioje nėra jokių sandorių tarp atskirų ekonominių vienetų kainų. Vienas bendras šių modelių bruožas yra tas, kad bet koks einamosios sąskaitos deficitas, kylantis išimtinai iš privačių atstovų, turi būti optimalus bei gerinantis visuomenės ekonominę gerovę. Taigi galima teigti, jog remiantis šia teorija, einamosios sąskaitos deficitas nėra tai, dėl ko šalies valdžia turėtų jaudintis.

- ✓ *Modifikuota valstybės skolos aptarnavimo kainų teorija.* Nors remiantis valstybės skolos aptarnavimo kainų teorija, galima teigti, jog einamosios sąskaitos deficitas gali turėti ir teigiamos įtakos šalies ekonomikai, tačiau pastarųjų metų įvykiai globalinėje pasaulinėje

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

ekonomikoje parodė, kad išlaikyti optimalų einamosios sąskaitos nesubalansuotumą yra ženkliai sudėtingiau negu tai siūlo atlikti ekonominės teorijos. 2000 metais M. Obstfeldas (M.Obstfeld) ir K. Rogofas (K.Rogoff) šiek tiek modifikuoja valstybės skolos aptarnavimo kainų teoriją, atpalaiduodami prielaidą apie atskirų ekonominių vienetų tarpusavio sandorius bei papildę teoriją, pridedant tarptautinės prekybos kainas, kurios susidaro dėl įvairių transportavimo bei muitų ar tarifų išlaidų [60]. Savo darbe autoriai įrodo, jog net kuklių prekybinių trinčių tarp atskirų ekonominių vienetų buvimas gali ženkliai pailginti šio modelio dominavimą ekonomikoje. Autoriai šį ekonominių trinčių poveikį grindė tuo, jog mažos importuojamos produkcijos kainos, gali lengvai įtikinti vartotojus optimizuoti importą. Šis gautas rezultatas parodo, kad yra tikimybė, jog galbūt net nėra optimalios eksporto – importo apimties, kuri padėtų varijuoti einamosios sąskaitos deficitu kaip viena iš nedaugelio priemonių, padedančių išlyginti vartojimą šalies nuosmukio metu. Be to, pagrindinis jų teorijos teisingumą palaikantis teiginys yra tas, kad nacionalinio vartojimo lygmenys linkę turėti žemesnę koreliaciją per šalis negu pačios sukuria produkcijos gamybos lygmenis. Taip pat galima teigti, jog šalys yra linkusios skolintis viena iš kitos, siekdamos išlyginti vartojimo lygmenį per produkcijos gamybos svyravimo laikotarpius. Taigi galima teigti, jog remiantis šiuo modeliu, šalies noras skolintis bei vartojimo lygmuo, lyginant su sukuriamos produkcijos lygmeniu svyruoja atvirkštine trajektorija (žr. 1.1 pav.).

1.1 pav. Šalies polinkis skolintis bei sukuriamos produkcijos tarpusavio priklausomybė

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Taip pat M. Obsfeldas ir K. Rogofas įrodė, jog sandorio tarp atskirų ekonominių vienetų kaina gali padaryti sandorį per brangų importuojant prekes ir/ar paslaugas iš užsienio. Šiuo atveju yra atsisakoma įvairių projektų finansavimo skolintomis lėšomis bei bandoma finansinius resursus rasti šalies vidaus rinkoje. Jeigu darytume prielaidą, jog visi autorių pateikti argumentai yra teisingi, tuomet importuojamų prekių kaina yra ženkliai didesnė už potencialią naudą, siekiant išlaikyti šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą priimtina lygyje, kuris būtų pasiekiamas išlyginant vartojimą ir/ar finansuojant papildomas investicijas šalyje. Taigi remiantis autorių pateiktais argumentais, galima teigti, jog einamosios sąskaitos deficitas kaip optimalus bei ekonominę visuomenės gerovę didinantis veiksnys yra per daug sudėtingas, jog būtų sklandžiai pritaikomas šiandiniame pasaulyje.

- ✓ *„Dabartinės vertės testų“ teorija.* Dar viena ekonomikos teorija, nagrinėjanti einamosios sąskaitos deficito įtaką šalies ekonomikai, yra vadinama „dabartinės vertės testais“, kuriuos pirmąsyk savo darbe 2000 metų pabaigoje pavartojo JAV ekonomistai Berginas (Bergin) ir Šefrinas (Sheffrin) [3]. Ši teorija susitelkia ties prognozavimu, kad optimali einamoji sąskaita yra funkcija lauktų būsimų pakitimų investicijų produkcijos atžvilgiu. Šiuo atveju galima daryti išvadą, jog kiekvienas atskiras ekonomikos subjektas informaciją apie būsimos pagaminamos produkcijos kiekį bei srautą daro savarankiškai. Dabartinės vertės testai netinkami daugeliui šalių, kadangi remiantis jais sunkiai arba iš viso nebeįmanoma pritaikyti daugelio ekonomikos teorijų bei modelių. Tai galima paaiškinti ganėtinai paprastai – standartinė ekonomikos teorija gali aiškinti, kodėl einamoji sąskaita yra deficitinė, kuomet pakinta gaminamos produkcijos lygmuo, tačiau ekonomikos teorija negali paaiškinti kaip didelis yra einamosios sąskaitos deficitas kiekvienos šalies atveju. Kitaip tariant, daugelis pasaulio valstybių dažniausiai turi didesnę einamosios sąskaitos deficitą negu tai gali būti paaiškinama išreiškiant dabartinės vertės testais. Remiantis dabartiniais vertės testais, Berginas ir Šefrinas tiria, kokią įtaką šalies einamosios sąskaitos deficitui turi šalies gaminamos produkcijos apimtys pokyčiai. Autoriai išskiria tai, kad didelis einamosios sąskaitos nesubalansuotumo svyravimas tiek teigiama, tiek neigiama trajektorija keliose šalyje vienu metu gali būti lengviau paaiškinamas staigiais palūkanų normų ir/ar valiutų kursų pokyčiais. Šiuo atveju Berginas ir Šefrinas laikosi nuostatos, jog namų ūkiai nesistengia išlaikyti vienodo vartojimo tempo. Šis modelis taip pat remiasi nuostata, koks yra optimalus einamosios sąskaitos deficitas. Pagrindinis autorių iškelto modelio trūkumas yra tas, jog palūkanų normos pokyčiai ir/ar valiutos kurso krizė gali būti įtakojama ir valstybinio sektoriaus, t.y. jei bus laikomasi prielaidos, jog ir valstybinis sektorius, o ne vien tik privatus sektorius, gali turėti įtakos šalies einamosios sąskaitos deficito susidarymui, tuomet galima rasti tiesioginį būdą apkaltinti šalies Vyriausybę dėl susidariusios padėties šalyje. Be to, šiuo

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

atveju priimama prielaida, jog galimas ir atvirkštinis procesas, kuomet Vyriausybė atlieka tam tikrus korekcinius veiksmus, norėdama pagerinti šalies ekonomikos padėtį.

Dar vienas svarbus veiksnys, įtakojantis einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, yra valiutų kursų pokyčiai. Nors šis veiksnys ženkliai įtakoja einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, tačiau mokslinėje ekonomikos literatūroje valiutų kursų teorija kaip atskira teorija dar nėra išskirta ir analizuojama. Be to, kaip vieni pagrindinių veiksnių, kurie turi įtakos einamosios sąskaitos susidarymui bei nacionalinės valiutos nuvertėjimui, yra išskiriami ir šalyje esančios palūkanų normos bei ekonominio šalies pramonės vystimosi tempas. Taip pat valiutos kurso svyravimus dažnai įtakoja ir įvairūs vidiniai bei išoriniai veiksniai, tokie kaip turimas oficialiųjų užsienio atsargų kiekis (vidinis veiksnys) bei pasaulinės prekybos tempai bei pasaulinės palūkanų normos (išoriniai veiksniai) [58].

Lietuvos ekonomikos teorijos ir praktikos ekspertai taip pat aiškiai nuomonę, kas lemia einamosios sąskaitos nesubalansuotumą Lietuvos atžvilgiu, nors daugumos jų nuomonė yra suformuota remiantis pasaulinėmis einamosios sąskaitos nesubalansuotumą nagrinėjančiomis ekonomikos teorijomis. Išanalizavus Lietuvių autorių darbus galima teigti, jog pagrindiniais Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančiais veiksniais galima laikyti [20]:

- ✓ **Sparčiais tempais auganti užsienio valiuta denominuota privataus sektoriaus skola.** Šis veiksnys turi lemiamos įtakos struktūrinėms finansų sistemos problemoms Lietuvoje bei įtakoja makroekonominį nesubalansuotumą, kuris atsiranda negeneruojant pakankamai eksporto pajamų, t.y. šalies mastu šie pinigai nėra efektyviai panaudojami.
- ✓ **Oficialiųjų užsienio atsargų, kaip dabartinio lito kurso garanto, mažėjimas.** Sulėtėjus naujų paskolų iš užsienio bankų srautui, tačiau nepavykus reikšmingai sumažinti importo apimčių, einamosios sąskaitos deficitas nebegalės būti pakankamai padengiamas. Šiuo atveju galimas scenarijus, kuomet einamosios sąskaitos deficitas gali būti finansuojamas oficialiosiomis užsienio atsargomis, kurios yra laikomos dabartinio lito kurso garantu. Norint to išvengti skolintis užsienyje bus priverstas centrinės valdžios sektorius, ko sekoje didės ir užsienio paskolų aptarnavimo išlaidos. Be to, oficialiųjų užsienio atsargų mažėjimui įtakos turi ir tai, jog prastėja Lietuvos, kaip tinkamos vietos investicijoms, įvaizdis, kuris ne tik nepritraukia naujų tiesioginių ir / ar portfelinių užsienio investicijų, tačiau skatinti trauktis ir dabartinius investuotojus.
- ✓ **Aukšta infliacija šalies viduje.** Auganti infliacija bei toliau išliksiančios neigiamos ar bent jau labai žemos realiosios indėlių bankuose palūkanos neskatinys taupyti tų, kurie turės atliekamų pinigų. Tai bent dalinai palaikys vartojimą, galbūt importą, tačiau, tikėkimės, ir pramonę, gaminančią prekes bei teikiančią paslaugas vidaus rinkai. Kaip teigia Europos centrinio banko tarybos nariai L. B. Smagi (Lorenzo Bini Smaghi) ir J. Starkas (Jürgen Stark)

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

savo pranešime apie Baltijos valstybių ekonomikų vystymosi tendencijas, šiuo metu beveik nėra realių galimybių sustabdyti vis labiau išibėgėjančią infliaciją Baltijos šalyse (ypatingai Latvijoje) [64]. Kaip teigia finansų analitikas S. Jakeliūnas, vienintelis infliaciją šalyje galintis pažaboti dalykas yra savarankiškai valstybės vykdoma pinigų politika. Tačiau šis instrumentas yra perduotas Europos centriniam bankui bei Lietuvoje veikiantiems Skandinavų bankams [64; 8].

- ✓ **Brangstantys energetiniai šaltiniai.** Ypatingai augančios energetinių išteklių (naftos, naftos produktų, dujų) kainos didins vietos gamintojų kaštus ir mažins jų pelnus bei galimybes būti konkurencingais pasaulinėse rinkose. Be to, sumažės galimybės ir skverbtis į naujas rinkas. Tačiau yra ir kita šio veiksnio įtaka – vidaus rinkai dirbantiems gamintojams dėl ženkliai išaugusių produkcijos ar paslaugų sąnaudų bus dar sunkiau konkuruoti su importuojamomis prekėmis, ypač Kinijos gamintojų produkcija. Tai vėl mažins eksporto plėtrą, skatins importą ir didins einamosios sąskaitos deficitą. Be to, ženklus einamosios sąskaitos deficito augimas turėtų būti įtakotas ir energetinių išteklių brangimo pasaulinėse rinkose [21].
- ✓ **JAV dolerio ir Azijos šalių valiutų atžvilgiu brangstantis euras.** Ypatingai JAV dolerio atžvilgiu brangstantis euras turės neigiamos įtakos eksportuojantiems į Europos Sąjungos valstybes bei duos teigiamos įtakos importuojantiems iš Azijos valstybių, ypač Kinijos. Per 2007 metus JAV dolerio kursas euro atžvilgiu sumažėjo daugiau kaip 12 proc.³, t.y. šiuo atveju yra gerinamas JAV eksportuotojų konkurencingumas pasaulinėse rinkose, tačiau tai reikšmingos įtakos didžiausiai pasaulio ekonomikai neturi, kadangi eksportas sudaro tik apie 17 proc. JAV bendrojo šalies produkto. Atvirkštinė yra Kinijos vyriausybės politika, kadangi ji neleisdama juaniui apčiuopiamai kilti, siekia išlaikyti eksporto konkurencingumą JAV atžvilgiu. Atitinkamai šiuo atveju, papildomos kliūtys yra sudaromos ir Lietuvos eksportuotojams, o tuo pačiu neigiamai įtakos ir einamosios sąskaitos balansą. Be to, „dolerio zonos“ šalys nenori atsieti nuo jo savo valiutų dėl galimų problemų finansų sistemose, patogaus, į eksportą orientuoto plėtros modelio ir galimų milžiniškų finansinių nuostolių. Taigi Azijos šalims bei arabų šeichams nieko nedarant, euras yra priverstas „nešti“ visą korekcijos mechanizmo našta – gerokai daugiau stiprėti JAV dolerio atžvilgiu. Tačiau šiuo atveju pradeda priešintis euro zonos šalių eksportuotojai, kadangi mažėja pastarųjų konkurencingumas pasaulinėse rinkose.

Lietuvos centrinės valdžios sektorius dar turi galimybę skolintis lėšų užsienyje bei tokiu būdu bent dalinai finansuoti kasmet augantį einamosios sąskaitos deficitą. Kaip dar vienas einamosios sąskaitos deficito dengimo šaltinis yra įvardijamas lėšų gavimas iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų. Tačiau kaip pabrėžia Europos centrinio banko tarybos nariai L. B. Smagi ir J.

³ 2007 01 01 datai 1 EUR = 1,3170 USD; 2008 01 01 datai 1 EUR = 1,4721 USD

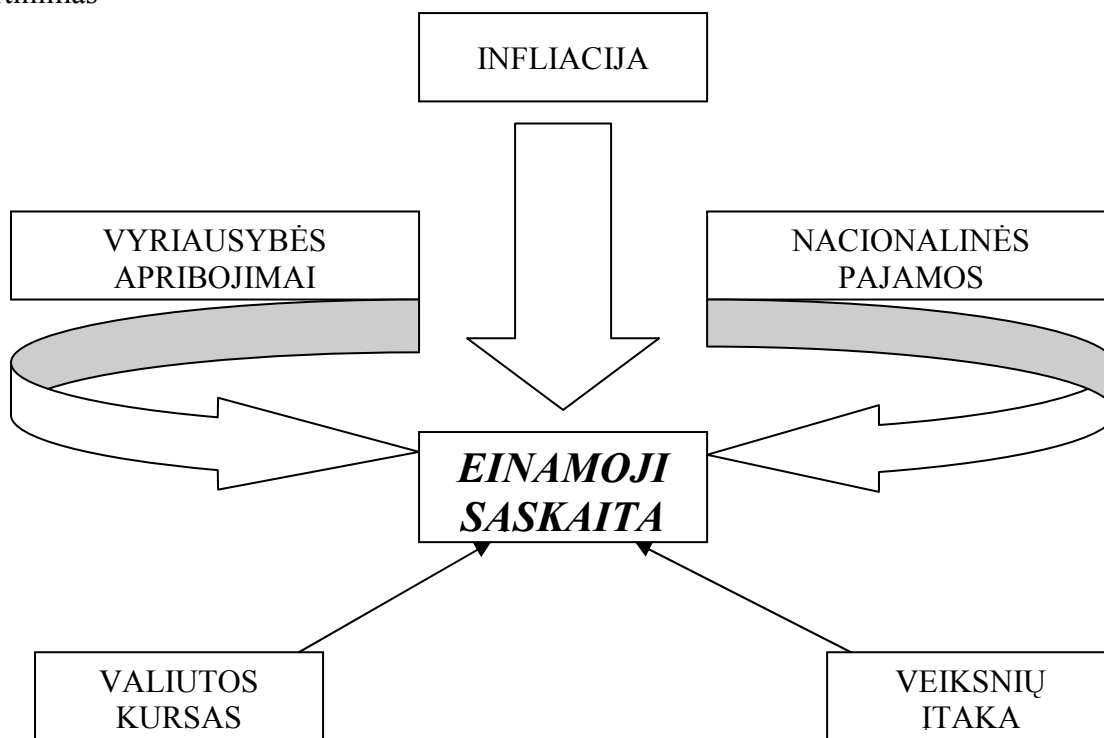
Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Starkas, einamosios sąskaitos deficito finansavimas, naudojantis Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšomis, kuri laiką gali padėti išvengti mokėjimų balanso krizės, tačiau augančios skolos aptarnavimo išlaidos ir smunkantis eksporto konkurencingumas blogins šalies finansų ir ekonomikos būklę netolimoje ateityje [64].

Norint išvengti panašių situacijų bei siekiant sumažinti einamosios sąskaitos deficitą, valstybės naudoja įvairius pinigų politikos instrumentus bei taiko lankstesnį valiutos kurso režimą. Lietuvos atveju galima teigti, jog centrinė valdžia, dėl galimos lito kurso korekcijos vengdama sukelti nuostolius daugelyje šalies ekonomikos sektorių ir tikėdamasi greitai įsivesti eurą, pasirašydama stojimo į Europos Sąjungos sutartį, šių instrumentų vienašališkai atsisakė, siekdama išlaikyti valiutų valdybos modelį⁴. Šiuo metu Lietuvoje vietoje euro fiksuojama auganti visų ekonomikos sektorių skolą užsieniui, todėl valiutos kurso pakeitimas sukeltų milžiniškus finansinius nuostolius, kurie vien bankiniam sektoriui padarytų nuostolių už maždaug 7 mlrd. litų. Taigi stebint tiek šalyje, tiek už jos ribų besiklostančią situaciją bei finansines bei ekonomines grėsmes, daugelis analitikų ir ekspertų teigti, jog tokiu būdu finansuojamas šalies ekonomikos augimas bei einamosios sąskaitos deficitai ir jo padengimo būdai nėra tvarūs.

1993 metais V. B. Braunas ir J. S. Hogendornas išskyrė veiksnius, kurie, jų manymu, daro didžiausią įtaką einamosios sąskaitos nesubalansuotumui. Galima teigti, jog šių autorių pasiūlyta veiksmų įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui schema yra supaprastinta bei tinkanti turbūt visoms pasaulio valstybėms, turinčioms einamosios sąskaitos deficitą. V. B. Brauno ir J. S. Hogendorno išskirtų einamosios sąskaitos deficitui įtakos turinčių veiksnių tarpusavio priklausomybė pateikta 1.4 pav. [5].

⁴ Valiutų valdybos modelis remiasi tuo, kad nacionalinė valiuta yra susieta su kuria nors pagrindine užsienio valiuta. Lietuvos atveju nacionalinė valiuta litas nuo 1994 metų buvo susietas su JAV doleriu, o nuo 2002 metų vasario mėnesio – su euru [17].

1.2 pav. Einamajai sąskaitai įtakos turintys veiksniai

Šaltinis: Vaškelaitis V. Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos. Vilnius, Lietuvos mokslas 2006. psl. 127

V. B. Brauno ir J. S. Hogendorno pateiktus einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančius veiksnius toliau nagrinėjo prof. V. Vaškelaitis, kuris pateikė tokią šių autorių išskirtų veiksnių interpretaciją:

- ✓ **Infliacija.** Kainų padidėjimas apsunkina prekių išvežimą bei sumažina eksportuojamų prekių konkurencingumą užsienio rinkose. Be to, vis didėjančią infliaciją šalies viduje importuojamas prekes daro vis labiau patrauklesnes vartotojui.
- ✓ **Nacionalinių pajamų augimas.** Didelis ir spartus nacionalinių arba realiųjų pajamų augimo tempas veda prie vis didėjančio vartojimo bei importuojamų prekių ir paslaugų kiekio didėjimo. Atvirkštinis procesas būtų tuomet, kada vartojimo pajamų augimas būtų santykinai mažas, t.y. nedidelis pajamų augimas veda prie importuojamų prekių ir paslaugų lygio mažėjimo.
- ✓ **Valiutos kurso pokyčiai.** Valiutos kurso pokyčiai yra vieni iš svarbiausių veiksnių, kurie daro didelę įtaką šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumui. Taigi jeigu šalies valiutos vertė, lyginant su kitų šalių valiutomis, kyla, tuomet eksportuojamos prekės bus santykinai brangesnės, todėl jų paklausa užsienio rinkose, be abejonės, ženkliai sumažės. Atvirkštinė situacija sudaro labai palankias sąlygas eksportui, kadangi eksportuojamų prekių kaina sumažės.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakančių veiksnių ekonominis vertinimas

- ✓ **Vyriausybės apribojimai.** Vyriausybė, norėdama apsaugoti vietinių gamintojų gaminamos produkcijos konkurencingumą šalies viduje, gali importuojamoms prekėms taikyti tam tikrus apribojimus. Dažniausiai pasitaikantys apribojimai importuojamoms prekėms yra kvotos ir muitai. Įvedus muitus importuojamoms prekėms, jų kaina šalies viduje padidėja, o kartu padidėja ir jų pardavimo kaina.

Remiantis prof. V. Vaškėlaičio pateikta einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakančių veiksnių interpretacija, galima teigti, jog šioje interpretacijoje yra keletas esminių netikslumų. Pirma, šalyje esanti infliacija yra išskiriama kaip pagrindinis veiksnys, įtakančias einamosios sąskaitos nesubalansuotumą. Iš dalies galima sutikti su prof. V. Vaškėlaičiu, kadangi infliaciją daugelis užsienio teoretikų tikrai laiko vienu, bet ne svarbiausiu, einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakančiu veiksniu. Antra, valiutos kurso įtaka einamosios sąskaitos deficitui yra ženkliai didesnė negu nurodoma 1.2 pav. pateiktoje schemoje, kadangi turbūt kiekviena šalis turi tarptautinės prekybos santykių su kitomis valstybėmis, todėl finansiniai atsiskaitymai yra neatsiejama užsienio prekybos dalis. Trečia, visus anksčiau paminėtus veiksnius būtų galima priskirti veiksnių įtakos grupei, kadangi tiek šalyje esantis infliacijos lygis, tiek valiutos kursas, tiek ir nacionalinės pajamos turi didesnės ar mažesnės įtakos šalie einamosios sąskaitos nesubalansuotumui. Todėl šiuo atveju prof. V. Vaškėlaičio pateikta V. B. Brauno ir J. S. Hogendorno einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakančių veiksnių schema nėra tiksli. Ir tinkamai identifikuojanti įtakančius veiksnius.

1.2. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo susidarymo priežastys ir tai lemiantys veiksniai

Kiekvienas valdininkas, ekonomistas, bankininkas ar įmonės vadovas, skirtingose šalyse skirtingai žiūri į šalies bendrojo vidaus produkto augimo tempus, skirtingą einamosios sąskaitos padėtį šalyje, gaminamos produkcijos apimtį ar kitus makroekonominis reiškinius bei rodiklius. Dalis greitai augančių ekonomikų susidūrė su vis didėjančiais makroekonominiais neatitikimais. Tai, be abejo, sustiprino problemą bei paskatino ieškoti būdų šios problemos valdymui. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemos kiekvienoje šalyje taip pat privalo būti įvertintos keliais skirtingais skerspjūviais. Yra išskiriamos trys pagrindinės fundamentalios perspektyvos, nuo kurių priklauso priežastys, kurios turi įtakos einamosios sąskaitos deficito susidarymui [51]:

- ✓ *Užsienio prekyba ir paslaugų bei pajamų balansas.* Analizuodami šią galimą perspektyvą, daugelis ekspertų dažniausiai yra linkę pabrėžti prekybinius barjerus tarp šalių ir valiutos kurso korekcijas, analizuodami pagrindinius einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakančius veiksnius. Šiuo metu šis teiginys dažniausia grindžiamas JAV einamosios

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

sąskaitos deficitu bei likusių (ypatingai Azijos šalių: Kinijos, Indijos, Singapūro ir kt.) einamosios sąskaitos pertekliumi. Be jokios abejonės, ši teiginį galima pritaikyti bet kuriai nors kiek su užsienio šalimis prekiaujančiai valstybei. Pritaikant šią perspektyvą Lietuvai, galima teigti, jog vis didėjantis prekių ir paslaugų deficitas, turi neigiamos įtakos šalies einamosios sąskaitos subalansuotumui.

- ✓ *Santaupų ir investicijų į šalies ekonomiką balansas.* Taip pat svarbu yra nagrinėti ir einamosios sąskaitos nesubalansuotumą remiantis santaupų ir investicijų perspektyva. Einamieji skolinimosi neatitikimai pasaulinėje ekonomikoje didžiaja dalimi įtakojami žemo taupymo lygio ir aukšto vartojimo lygio. Be abejo, didžiausios įtakos šiam procesui turi didžiausia pasaulyje JAV ekonomika, kai tuo tarpu daugelyje Azijos valstybių stebimas atvirkštinis procesas, kuomet yra fiksuojamas ypatingai didelis santaupų bumai ir ganėtinai kuklus vartojimas. Be to, pasaulio ekonomistai bei ekspertai vieningai sutaria, jog per artimiausius kelerius metus turėtų ženkliai padidėti ir vartojimo greičiai naftą išgaunančiose šalyje. Tai galima paaiškinti vis didėjančios pajamomis dėl nuolatinio naftos kainų augimo.
- ✓ *Išorinių veiksnių įtaka šalies einamosios sąskaitos subalansuotumui.* Paskutinioji išskiriama perspektyva yra išorinių veiksnių įtaka. Šiuo atveju kaip pagrindinį veiksni galima išskirti JAV dolerio, kaip pagrindinės atsarginės valiutos, padėtį pasaulinėse rinkose. Šitas faktorius turi įtakos investicinių fondų pritraukimui į JAV ir taip aprūpina JAV vidaus paklausą. Nors nuo 2006 metų pabaigoje – 2007 metų pradžios JAV dolerio įtaka pasaulinėse rinkose mažėja, todėl šios perspektyvos galimybės, vertinant einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, kasmet mažėja.

Nors kiekvienos šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakoja daugelis įvairių veiksnių, tačiau ne visi ekonomistai sutinka, jog einamosios sąskaitos nesubalansuotumo susidarymas turi tik neigiamos įtakos šalies ekonomikai. Kaip jau buvo minėta teorinėje šio darbo dalyje, einamosios sąskaitos nesubalansuotumas gali būti apibrėžtas kaip prekybos, paslaugų ir pajamų balansų suma. Tuo atveju, jeigu šalies importo apimtys viršija eksporto apimtį, dažniausiai susidaro ir šalies einamosios sąskaitos deficitas. Kai kurie ekonomistai teigia, jog nėra būtinybės jaudintis dėl šalies einamosios sąskaitos deficito, kadangi [10]:

1. Jei einamosios sąskaitos deficitas yra finansuojamas ilgalaikiu finansiniu kapitalu, tuomet tai gali būti naudinga ekonomikai. Vidaus investicijų skatinimas gali padidinti produktyvų valstybės ekonomikos vystimąsi.
2. Globalizacijos dėka galima daug lengviau pritraukti reikalingą finansinį kapitalą, norint finansuoti einamosios sąskaitos deficitą;

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

3. Jeigu einamosios sąskaitos deficitas taps per didelis, tuomet gali būti sukeltas nacionalinės valiutos nuvertėjimas. Šis veiksnys taip pat turi įtakos einamosios sąskaitos deficito sumažinimui ar jo kompensavimui.

Nors ekonomistai teigia, jog einamosios sąskaitos deficitas nėra pagrindinė valstybės problema, tačiau yra išskiriamos ir pagrindinės priežastys, dėl kurių einamosios sąskaitos deficitas gali būti problema [7]:

1. Galimos einamosios sąskaitos finansavimo problemos ateityje. Trumpalaikis einamosios sąskaitos deficito padengimas nėra problema trumpuoju laikotarpiu, tačiau ilguoju laikotarpiu tai gali sukelti problemų, ypač tuo atveju, jeigu šalies einamosios sąskaitos deficitas sudaro daugiau kaip 6 proc. valstybės sukuriama bendrojo vidaus produkto. Reikšminga einamosios sąskaitos deficito dalis yra finansavimo galimybės tų investitorių, kurie yra pasiryžę „pirkti“ valstybės skolą ateityje.
2. Dauguma šalių neturi galimybių užsienyje pasiskolinti didelius kiekius finansinių išteklių žemomis palūkanų normomis, pvz., JAV atveju tai yra įmanoma, kadangi JAV doleris daugelyje pasaulio valstybių yra laikomas pasauline valiuta, nors pastarosios pozicijos pasaulinėje finansų rinkoje pastaraisiais metais ženkliai suprastėjo. Tačiau ir JAV nėra saugios šiuo atveju, kadangi vos tik pakitus investitorių požiūriui į JAV ekonomiką, JAV ekonomika praras pasitikėjimą bei investitoriai liausis pirkti JAV skolą. Atitinkamai sumažėjo investitorių norui pirkti valstybės skolą, galimos dvi pagrindinės problemos, su kuriomis bus susidurta:
 - ✓ Šalies palūkanų normos turės pakilti, norint pritraukti pakankamai užsienio investitorių, kurie norėtų pirkti valstybės skolą. Atitinkamai didesnė palūkanų norma mažins ekonomikos vystimąsi. Be to, didesnės palūkanų normos ypatingai palies privatų sektorių ir namų ūkius, kurie turi didelius finansinius įsipareigojimus.
 - ✓ Jeigu laiku nėra pritraukiamos reikalingos finansinės lėšos, nacionalinės valiutos kursas toliau mažės. Šis reiškinys gali sukelti infliacijos augimą bei ženklų palūkanų normų augimą. Iš esmės ši problema gali sukelti valstybės ekonomikos augimo sulėtėjimą arba netgi nuosmukį.
3. Einamosios sąskaitos deficitas gali būti sukeltas didelių papildomų išlaidų ekonomikoje. Dažniausiai tai yra dalinai vyriausybės sukeltas skolinamasis užsienyje, kuris didina šalies importo apimtį. Ekonomistai pabrėžia, jog didelis einamosios sąskaitos deficitas yra pirmasis sutrikusios ekonomikos požymis, kuris galėjo, pirmiausia, pasireikšti dėl nekonkurencingo valstybės gamybinio sektoriaus.
4. Einamosios sąskaitos deficitas didina valstybės turimus įsipareigojimus. Pradžioje einamosios sąskaitos deficitas dažniausiai yra tik prekybos deficitas. Tačiau ilguoju laikotarpiu einamosios sąskaitos deficitas didėja ir dėl mokamų palūkanų už skolintas lėšas. Užsienio

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

investitoriai investuoja, tikėdamiesi gauti procentus už skolintas lėšas ir/ar dividendus. Remiantis finansinės apskaitos principais, šie dividendai yra laikomi einamosios sąskaitos debetu. Taigi kuo ilgiau valstybė turi einamosios sąskaitos deficitą, tuo didesnis yra kaupiamas investicinių pajamų debeto lygmuo. Kitaip tariant, šalies ekonomika ateityje turės pritraukti finansinio kapitalo sroves tam, kad būtų pajėgi atsiskaityti su investicinėmis pajamomis.

1.3. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemos kai kurių šalių nacionalinėse ekonomikose

Kiekviena valstybė susiduria su skirtingomis problemomis, siekdama subalansuoti savo šalies mokėjimų balansą, o tuo pačiu ir einamąją sąskaitą. Vienos problemos yra aktualios ekonomiškai išsivysčiusioms pasaulio valstybėms, tačiau visai kitos problemos yra aktualios ekonomiškai besivystančioms šalims. Taigi įvertinant visus einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančius veiksnius, būtina išskirti ir pagrindines problemas bei aspektus, su kuriais susiduria ekonomiškai galingiausių pasaulio valstybių ekonomikos, kurioms, darbo autoriaus nuomone, galima priskirti Europos Sąjungą, Jungtines Amerikos Valstijas, Pietryčių Azijos valstybes ir Australiją.

Europos Sąjunga.

Europos Sąjunga, su saikingu taupymo lygmeniu, buvo nustelbta vis didėjančių Azijos šalių taupymo tempų, tačiau aplenkė JAV su žemu taupymo greičiu. Europoje, o ypač Europos Sąjungai priklausančiose valstybėse, santykinai žemas taupymo tempas nėra pagrindinė einamosios sąskaitos problema. Didžiausia šio ekonominio regiono problema yra ta, kad daugelyje šalių yra jaučiama investicinė „sausra“. Dalinai šį reiškinį galima paaiškinti tuo, jog investicijos buvo nukreiptos į „lengvesnius“ objektus, kurie smuko. Tuo tarpu Europos Sąjungos valstybėms reikalingos ypatingai didelės investicijos į įrangą ir mechanizmus, kadangi naujosios technologijos į vykstantį gamybos procesą turi būti įvedamos greitai bei siekiant minimizuoti patiriamas išlaidas. Tačiau atsižvelgiant į pasaulinėje rinkoje vyravusias žemas tarptautines skolinimosi kainas, daugelis finansinių išteklių buvo nukreipti į nekilnojamąjį turtą, kas dar sumažino pramonei reikalingų investicijų pasiūlą. Nors Europos Sąjungos valstybių korporacinis pelningumas yra geras, rinkoje vyrauja neaukštos palūkanų normos, likvidumo rodiklis taip pat yra priimtinas, tačiau pastaraisiais metais vykstanti Europos Sąjungos plėtra taip pat turėjo įtakos bendrijos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui, kadangi buvo fiksuojamas bendras pramonės gamybos smukimas bei reikalingų investicijų trūkumas. Be to, ekspertai sumažėjusiu polinkiu investuoti Europos Sąjungos

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas valstybėse laiko ir tą faktą, jog daugelyje šalių demografinė padėtis kiekvienais metais turi senėjimo tendencijų.

Jungtinės Amerikos Valstijos.

Kasmet vis labiau didėjantis JAV einamosios sąskaitos deficitas yra vis didesne problema šalies valdžiai, sprendžiančiai šalies mokėjimo balanso subalansuotumo klausimus. JAV atveju pagrindinė einamosios sąskaitos deficito susidarymo priežastis yra ta, jog JAV importuoja gerokai daugiau prekių ir paslaugų iš užsienio šalių negu eksportuoja į jas. Nuo tokio JAV noro išlaidauti iš esmės priklauso ir visos pasaulio ekonomikos pulsas [11]. Be to, JAV einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemos turi ir kitą interpretaciją, kuri remiasi prielaida, jog JAV ekonomikos dalyviai vartojimui išleidžia daugiau negu sutaupo ir šį vartojimo ir santaupų skirtumą kompensuoja skolintomis lėšomis. Įvertinus abi einamosios sąskaitos nesubalansuotumo susidarymo priežastis galima teigti, jog JAV yra galingas ne tik prekių ir paslaugų, bet ir finansinių išteklių „siurblys“, kadangi pinigai plaukia į vieną turtingiausių pasaulio valstybių, nors remiantis ekonomikos teorijomis, finansinis kapitalas turėtų plaukti į besivystančios ar mažai išsivysčiusios šalies ekonomiką [15].

Pietryčių Azija.

Šiandieniniame pasaulyje kai kurios Azijos šalys yra finansinėje būklėje, kuomet galimas didesnis vartojimas, neatsižvelgiant į taupymo tempus. Tai ypatingai akivaizdu yra Kinijoje, kur vartojimas sudaro nepaprastai mažą šalies bendrojo vidaus produkto dalį. Nepaprastai aukštas taupymo polinkis Kinijoje buvo aiškintas daugelio namų ūkio žemo pragyvenimo lygio, socialinės apsaugos trūkumo bei vis blogėjančia demografinė padėtimi. Tam tikru lygiu, panašumų su Kinija galima išvelgti ir kitose Azijos valstybėse. Iki pat XXI amžiaus pradžios Azijos valstybės, o ypatingai Kinija, pabrėžė produktų gamybos svarbumą, tačiau pastaraisiais metais atsiranda vis didesnis paslaugų poreikis regione. Šiuo metu Azijos rinkos efektyvumo didinimui reikalingas vis pozityvesnis požiūris į prekių ir ypatingai paslaugų importą. Tai galima paaiškinti tuo, kad einamieji investiciniai kai kurių šalių greičiai yra per žemi, norint pasiekti investicijų efektyvumą, kuris palaikytų greitą regiono valstybių ekonominę vystimąsi. Geras finansinis tarpininkavimas yra svarbus veiksnys, nulemiantis tiek pritraukiamas investicijas, tiek skatinant vidaus vartojimą. Be to, geras finansinis tarpininkavimas padėtų nukreipti finansavimą į tuos sektorius, kuriems jų labiausiai reikia. Gerai funkcionuojanti finansinė sistema teiktų tam tikrą naudą ir mažoms bei vidutinio dydžio kompanijoms. Negalima pamiršti ir to, jog finansinės sistemos efektyvumas taip pat veikia ir privatų vartojimą, kadangi socialiniai apsauginiai tinklai yra paprastai neadekvatūs, namų ūkis turi pasiruošti senėjimui ir kitoms problemoms per savas taupymo priemones. Efektyvi finansinė

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sęskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksmų ekonominis vertinimas

sistema palengvintų apsaugą prieš pavojus ir padidintų namų ūkio galimybes išlyginti jų vartojimą per gyvybės raidos ciklą. Š kardinaliai kintant šalies demografinėi padėčiai šie veiksniai tampa vis daugiau ir daugiau svarbūs šalies ekonomikai bei einamosios sęskaitos subalansuotumui.

Australija.

Dar vienos ekonomiškai stiprios pasaulio valstybės – Australijos – einamosios sęskaitos subalansuotumas pastaraisiais metais taip pat turi neigiamas tendencijas. Remiantis, Australijos pavyzdžiu, galima teigti, jog Australijos vyriausybės grynoji užsienio skola yra tamptriai susijusi su nacionalinės Australijos valiutos nuvertėjimu. Pagrindinė priežastis lemianti neigiamą einamosios sęskaitos balansą Australijoje yra vietos gyventojų taupymo įpročiai, kurie yra ženkliai žemesni negu kitų Azijos ar Europos valstybių gyventojų. Be to, tam stimulo suteikė ir vyriausybės vykdoma politika, kuri nedavė vartotojams teisingų taupymo stimulų. Kaip pavyzdį būtų galima panaudoti australų vyriausybės pensijinio aprūpinimo programą, kuri yra panaudojama tik pensininkams, kurie neturi pakankamai pajamų ar vertingų daiktų, kurie leistų jiems išgyventi. Be to, kaip pabrėžia ekspertai, didžiąją Australijos užsienio skolą sudaro ne valstybinio, o privataus sektoriaus skolos. Nors Australijos vyriausybė kasmet siekia sumažinti šalies einamosios sęskaitos deficitą, tačiau netinkamai naudojamos priemonės neleidžia to padaryti, t.y. pinigų politikos naudojimas atviroje ekonomikoje su lanksčiu nacionalinės valiutos kursu, nėra tinkama priemonė, kuri leistų ženkliai sumažinti šalies einamosios sęskaitos deficitą. Ekonomikos teorija teigia, kad griežtesnė pinigų politika leidžia sumažinti šalies einamosios sęskaitos deficitą, tačiau atviroje ekonomikoje, kurioje nacionalinės valiutos kursas yra lankstus, griežtesnė vyriausybės pinigų politika priveda prie vidaus valiutos įvertinimo. Šiuo atveju gaunamas rezultatas neleidžia pateikti vienareikšmiškų išvadų, ar griežtesnė pinigų politika sumažins ar padidins šalies einamosios sęskaitos deficitą [9].

TEORINĖS DALIES IŠVADOS

Kiekviena pasaulio šalis susiduria su šalies mokėjimo balanso einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemomis. Dažniausiai šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemiantys veiksniai yra vienodi kiekvienoje šalyje, tačiau jie skirtingu laipsniu veikia šalies ekonomiką. Šiuo atveju yra susiduriama su įvairių teorijų, nagrinėjančių einamosios sąskaitos nesubalansuotumui įtakojančius veiksnius, tarpusavio suderinamumo problema. Galima teigti, jog pagrindinė šios problemos atsiradimo priežastis yra ta, jog daugelis teorijų buvo sukurtos skirtingu laiku, pritaikant jas skirtingo ekonomikos išsivystymo lygio ar skirtingo ekonomikos ciklo šalyse, todėl ir šių teorijų praktinis reikšmingumas yra skirtingas.

Šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumas yra įtakojamas daugelio skirtingų veiksnių, kurių poveikį analizuoja nemažai ekonomikos teorijų („Dvynių deficito“ teorija, kombinuotų veiksnių teorija, valiutos kurso teorija ir kt.). Nors šios teorijos iš esmės nagrinėja einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančius veiksnius, tačiau jų praktinis reikšmingumas yra skirtingo lygio. Todėl šiame tyrime autorius pasinaudojo visų teorijų rangavimo principu, kurio pagalba buvo sudaryta praktinė šio tyrimo dalis.

2. EINAMOSIOS SĄSKAITOS NESUBALANSUOTUMĄ ĮTAKOJANČIŲ VEIKSNIŲ EKONOMINIS VERTINIMAS

2.1. Einamosios sąskaitos subalansuotumo kitimo analizė Lietuvoje 2001 – 2007 metais

Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje, einamoji sąskaita yra viena iš dviejų pagrindinių mokėjimo balanso struktūros dalių. Bet koku atveju, geriausias variantas valstybės ekonomikai yra tada, kuomet tiek einamoji sąskaita, tiek finansų ir kapitalo sąskaita yra subalansuotos, tačiau tai pasiekti yra ganėtinai sunku. Net tokios ekonomiškai stiprios išsivysčiusios šalys kaip Japonija ar Jungtinės Amerikos Valstijos pastaraisiais metais fiksuoja rekordinius šalies einamosios sąskaitos deficitus. Be jokios abejonės, einamosios sąskaitos teigiamas ar neigiamas subalansuotumas yra įtakojamas daugelio veiksnių, kurie buvo apibrėžti teorinėje šio darbo dalyje. Toliau darbe yra pateikiama Lietuvos einamosios sąskaitos struktūros analizė, kuri leis įvertinti veiksnius, darančius įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumo formavimuisi.

2.1 lentelė

Lietuvos einamosios sąskaitos struktūros dinamika 2001 – 2007 metais

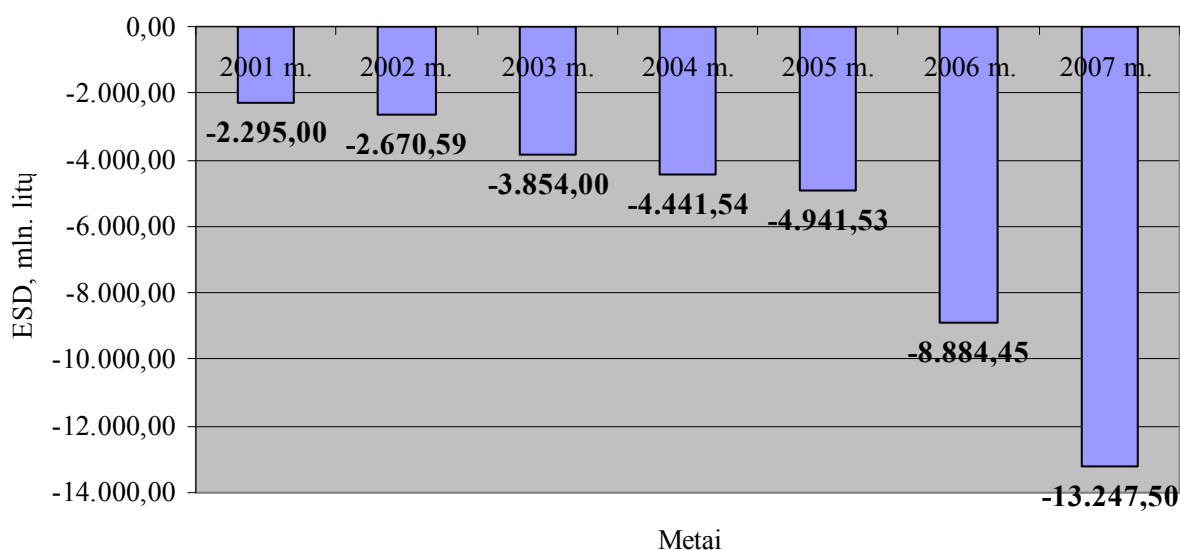
	2001 m., mln. litų	2002 m., mln. litų	2003 m., mln. litų	2004 m., mln. litų	2005 m., mln. litų	2006 m., mln. litų	2007 m., mln. litų
Einamosios sąskaitos deficitas	-2.295,50	-2.670,60	-3.671,60	-4.441,50	-4.941,50	-8.884,50	-13.247,50
Prekybos balansas	-4.432,20	-4.867,80	-4.905,60	-6.452,10	-7.937,60	-11.413,70	-14.151,06
Paslaugų balansas	1.825,90	1.987,80	1.838,30	2.557,80	2.933,90	2.980,00	2.080,12
Pajamų balansas	-718,80	-642,30	-1.439,90	-1.478,10	-1.723,80	-2.280,70	-4.093,08
Einamųjų pervedimų balansas	1.030,10	851,80	889,60	930,90	1.786,00	1.830,00	2.916,52

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos mokėjimų balansais

Remiantis 2.1 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, jog Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumas nagrinėjamu laikotarpiu buvo deficitinis. Didžiaja dalimi ESD įtakojo prekybos balansas, kuris 2001 metų pabaigoje sudarė –4.432,20 mln. litų, o 2007 metų pabaigoje net –14.151,06 mln. litų. Taip pat didėjo ir pajamų balanso deficitas, kuris atitinkamai pakito nuo 718,80 mln. litų iki 4.093,08 mln. litų. Nors paslaugų ir einamųjų pervedimų balansai buvo pertekliniai, tačiau jie neįstengė kompensuoti prekybos ir pajamų balansų deficito. Kaip jau buvo minėta prekybos ir paslaugų balansas yra vienas iš daugelio ESD nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių, todėl šio veiksnio įtaka ESD yra nagrinėjama kitame šio darbo skyriuje.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Norint pradėti analizuoti veiksnius, veikiančius einamosios sąskaitos subalansuotumą, būtina atlikti ir Lietuvos einamosios sąskaitos subalansuotumo analizę. 2.1 pav. yra pateikti duomenis apie Lietuvos einamosios sąskaitos subalansuotumą 2001 – 2007 metais.

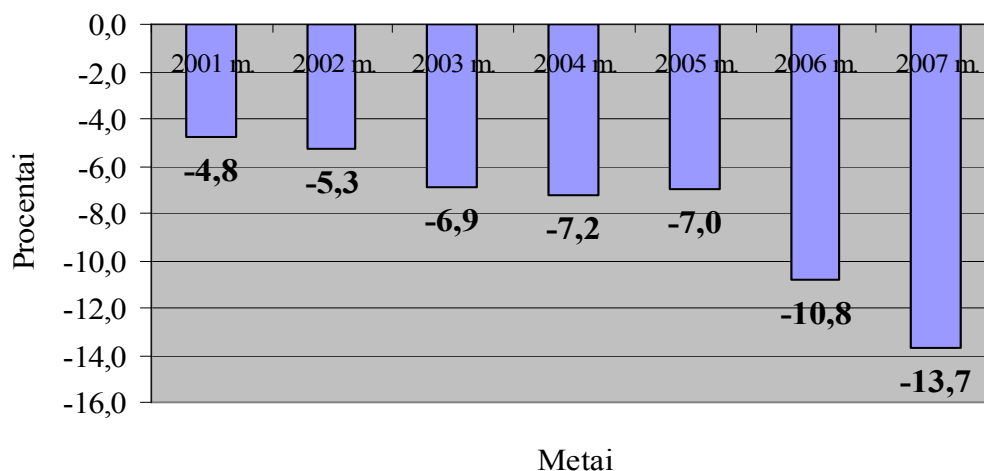

2.1 pav. Lietuvos einamosios sąskaitos deficito kitimas 2001 – 2007 metais, mln. litų

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos mokėjimų balansais

Remiantis 2.1 pav. pateiktais duomenimis, galima teigti, jog Lietuvos einamoji sąskaita visu nagrinėjamu laikotarpiu buvo deficitinė. 2001 metų pabaigoje ESD sudarė 2,295 mlrd. litų, o 2007 metų pabaigoje ESD jau viršijo 13 mlrd. litų ir sudarė 13,248 mlrd. litų. Taigi per pastaruosius septynerius metus Lietuvos ESD padidėjo 10,953 mlrd. litų arba beveik 4,8 karto. Didžiausias ESD augimas buvo fiksuojamas 2006 metais ir 2007 metais, kuomet ESD, lyginant su ankstesniaisiais metais atitinkamai išaugo 3,943 mlrd. litų (arba beveik 80 proc.) ir 4,363 mlrd. litų (arba beveik 50 proc.). Nagrinėjamu laikotarpiu vidutinis metinis ESD augimas sudarė 1,825 mlrd. litų.

Vienas pagrindinių išvestinių rodiklių, parodančių ESD priimtinumą, yra ESD ir BVP santykis. Tarptautinis valiutos fondas yra numatęs, jog šalis atitinka pagrindinius makroekonominis rodiklius tik tuo atveju, jeigu šio rodiklio reikšmė neviršija 8 proc. Be to, vertinant ESD ir BVP santykį, būtina pabrėžti, jog šiuo atveju šis rodiklis priklauso nuo dviejų kintamųjų, t.y. nuo ESD kitimo viena ar kita kryptimi bei nuo BVP augimo tempų. Nors Lietuvos BVP pastarųjų metų augimo tempas buvo vienas didžiausių tarp visų Europos Sąjungos valstybių, tačiau BVP santykis su ESD kiekvienais metais vis didėjo. Galima teigti, jog kasmet didėjantis BVP nepajėgė kompensuoti ESD didėjimo, kurį didžiąją dalimi lėmė ženkliai išaugęs prekybos ir paslaugų deficitas. 2.2 pav. pateikiama Lietuvos ESD ir BVP santykio dinamika 2001 – 2007 metais.

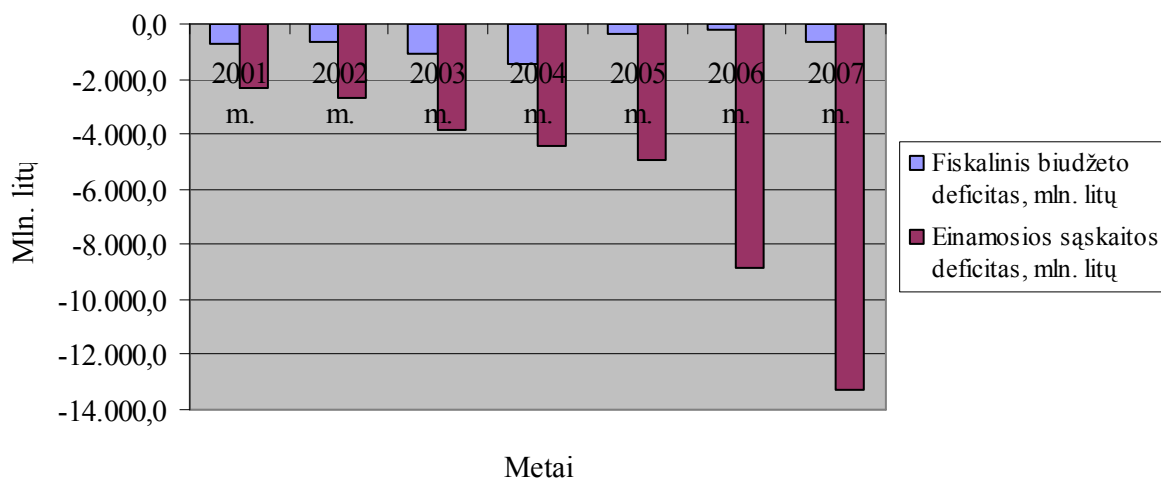
2.2 pav. Einamosios sąskaitos deficito ir bendrojo vidaus produkto santykis, proc.

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos mokėjimų balansais

ESD ir BVP santykis nagrinėjamu laikotarpiu turi ženklias didėjimo tendencijas. 2001 metų pabaigoje šis santykis sudarė 4,8 proc., tačiau jau 2004 metų pabaigoje buvo viršyta 7 proc. riba, o 2006 metais šis santykis sudarė jau 10,8 proc. 2007 metai taip pat nebuvo išskirtiniai, kuomet ESD ir BVP santykis sudarė net 13,7 proc. Toks ženklus rodiklio padidėjimas 2007 metais buvo nulemtas padidėjusia Lietuvos bendrąja skola užsieniui, kuria ženkliai padidino šalies turimi tarptautiniai finansiniai įsipareigojimai. Per 2007 metus ši skola sudarė 70,9 mlrd. litų arba daugiau kaip 73 proc. šalies BVP. Atitinkamai 2006 metų pabaigoje Lietuvos bendroji skola užsieniui sudarė tik 49,9 mlrd. litų arba beveik 61 proc. BVP. Be to, per 2007 metus Lietuvos tarptautiniai finansiniai įsipareigojimai padidėjo 23,6 mlrd. litų.

2.2. „Dvynių deficito“ teorijos pritaikymas Lietuvos atveju

Kaip jau buvo minėta teorinėje šio darbo dalyje, einamosios sąskaitos nesubalansuotumas yra glaudžiai susijęs su fiskaliniu šalies biudžeto deficitu. Nors bandant įrodyti šios teorijos pagrįstumą, pasaulyje randama labai nedaug šalių, kurių tiek einamosios sąskaitos nesubalansuotumas, tiek ir fiskalinis deficitas kistų ta pačia linkme, tačiau ši teorija plačiai naudojama atliekant ESD įtakojančių veiksnių analizę. Dažniausiai yra pripažįstama, jog einamosios sąskaitos nesubalansuotumas ir fiskalinio šalies deficito kitimas ta pačia linkme greičiausiai tėra atsitiktinumas. 2.3 pav. yra pateikiami duomenys apie Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumo ir šalies fiskalinio biudžeto deficito kitimą 2001 – 2007 metais.

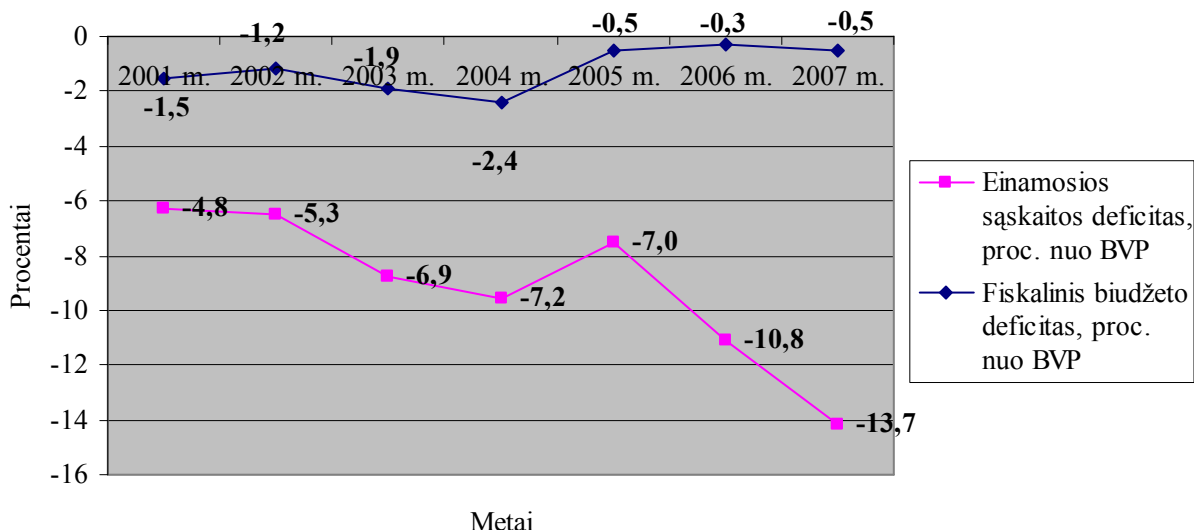
2.3 pav. Fiskalinio šalies biudžeto deficito ir einamosios sąskaitos deficito dinamika 2001 – 2007 metais, mln. litų

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos mokėjimų balansais

Remiantis 2.3 pav. pateiktais duomenimis, galima teigti, jog ESD kiekvienais metais didėja, tačiau fiskalinis šalies biudžeto deficitas išlieka daugiau ar mažiau pastovus. Nuo 2001 metų iki 2007 metų šalies fiskalinis biudžeto deficitas neviršijo 2.000,00 mln. litų, kai tuo tarpu ESD pakito nuo 2,295 mlrd. litų (2001 metais) iki 13,248 mlrd. litų (2007 metų pabaigoje). Be to, 2005 – 2007 metais fiksuojamas ženklus fiskalinio šalies biudžeto deficito sumažėjimas, kai tuo tarpu ESD deficitas per pastaruosius trejus metus padidėjo nuo 4,942 mln. litų iki 13,248 mln. litų, t.y. ESD padidėjo 8,306 mln. litų arba beveik 1,7 karto.

Kadangi fiskalinis šalies biudžeto deficitas pastaraisiais metais išsilaikė panašiam lygyje, todėl ir procentinis fiskalinio šalies biudžeto deficito lygis nuo BVP pastaraisiais metais tesudaro apie 0,3 – 0,5 proc. (2.3 pav.). Remiantis 2.3 pav. galima teigti, jog 2001 – 2005 metais tiek ESD, tiek ir fiskalinis biudžeto deficitas kito ta pačia linkme nors koreliacijos koeficientas buvo tik 0,20. 2005 – 2007 metų laikotarpiu buvo pagrindžiama „dvynių deficito“ teorija, kadangi ESD ir fiskalinis deficitas kito skirtingomis linkmėmis – ESD padidėjo nuo 7,0 proc. iki 13,7 proc. nuo BVP, kai tuo tarpu fiskalinis biudžeto deficitas pakito tik 0,3 – 0,5 proc. nuo BVP intervale. Šiuo atveju atvirkštinę silpną šių kintamųjų priklausomybę patvirtina ir gautas koreliacijos, kuris sudaravo **-0,08**.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

2.4 pav. Fiskalinio šalies biudžeto deficito ir einamosios sąskaitos deficito santykis su bendroju vidaus produktu 2001 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos mokėjimų balansais

Kalbant apie tinkamą fiskalinę politiką, pirmiausiai reikia pabrėžti šalies biudžeto deficitą ir jo įtaką. Kaip yra žinoma, biudžeto deficitai mažina nacionalinį taupymą, o kartu neigiamai veikia ir ilgojo laikotarpio ekonominį augimą. Dėl šios priežasties šalies viduje mažėja vidaus investicijos ir reikalingas lėšas šalis privalo skolintis užsienyje. Šiuo atveju padidėja vidaus palūkanų normos, kadangi disbalansas tarp santaupų ir investicijų privalo būti išlygintas. Didesnės palūkanos trumpuoju ir vidutinės trukmės laikotarpiais pritraukia užsienio kapitalą – šiuo atveju blogėja ir ESD. Šiuo atveju šalyje egzistuoja „dvynių deficito“ situacija. Tačiau remiantis 2.3 ir 2.4 pav. galima teigti, jog Lietuvos fiskalinis deficitas pastaraisiais metais išlieka stabilus, todėl „dvynių deficito“ teorija Lietuvoje negali būti patvirtinta. Tačiau būtina pabrėžti, jog didėjant biudžeto deficitui, neatmestina galimybė, jog teks pritraukti užsienio kapitalą bei bloginti ESD situacija, kuri pastaraisiais metais ir taip labai ženkliai blogėja.

2.3. Einamosios sąskaitos balansų kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui

Einamosios sąskaitos nesubalansuotumui įtakos turi ne tik išoriniai makroekonominiai veiksniai, tačiau ir pati einamosios sąskaitos struktūra. Kadangi einamosios sąskaitos struktūrą sudaro keturi straipsniai, todėl pastarųjų pokyčiai taip pat veikia einamosios sąskaitos nesubalansuotumą tiek teigiama, tiek neigiama kryptimi. Kaip jau buvo minėta, Lietuvos einamoji sąskaita yra deficitinė ir ESD turi ženkliai augimo tendencijas. 2.5 pav. buvo pateikti duomenys

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

apie ESD kitimo tendencijas Lietuvoje 2001 – 2007 metais. Kaip matoma iš šio paveikslėlio, ESD per pastaruosius šešerius metus padidėjo beveik 11 mlrd. litų – 10.952,50 mln. litų. Taigi kaip atskirų einamosios sąskaitos straipsnių kitimas kiekvienais metais įtakojo einamosios sąskaitos deficito augimą Lietuvoje nagrinėjamu laikotarpiu?

2002 metai

2.2 lentelėje yra pateikti duomenys apie einamosios sąskaitos pokyčius 2002 metais. Remiantis pateiktais duomenimis galima teigti, jog 2002 metais Lietuva turėjo neigiamą einamosios sąskaitos balansą, kurio deficitas sudarė 2,67 mlrd. litų. Lyginant su 2001 metų duomenimis Lietuvos ESD 2002 metais padidėjo daugiau kaip 16 proc.

2.2 lentelė

Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2001 – 2002 metais

	2002 m., mln. litų	2001 m., mln. litų	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sąskaitos balansas	-2.670,60	-2.295,50	16,34%	16,36%
Prekybos balansas	-4.867,80	-4.432,20	9,83%	18,98%
Paslaugų balansas	1.987,80	1.825,90	8,87%	-7,05%
Pajamų balansas	-642,30	-718,80	-10,64%	-3,33%
Einamųjų pervedimų balansas	851,80	1.030,10	-17,31%	7,77%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

2002 metais ESD padidėjimą daugiausiai įtakojo ženkliai padidėjęs prekybos balanso deficitas (išaugo beveik 10 proc.). Neigiamai einamosios sąskaitos balansą įtakojo ir einamųjų pervedimų balansas, kurio perteklius 2002 metais sumažėjo daugiau kaip 17 proc. Atitinkamai beveik 9 proc. padidėjęs paslaugų balanso perteklius (didžiausią įtaką paslaugų balanso pertekliaus augimui turėjo daugiau kaip 7 proc. padidėjęs transporto paslaugų balanso perteklius) bei 10,6 proc. sumažėjęs pajamų balanso deficitas 2002 metais einamosios sąskaitos balansui turėjo teigiamos įtakos, tačiau nesugebėjo atsverti ženkliai padidėjusio prekybos balanso deficito, kuriam didžiausią įtaką padarė 12,4 proc. padidėjęs prekių importas, kurį labiausiai įtakojo investicinių ir tarpinio vartojimo prekių importo didėjimas. Atitinkamai prekių eksportas 2002 metais padidėjo 10,7 proc. (eksporto apimčių didėjimą labiausiai įtakojo investicinių ir vartojimo prekių eksporto augimas).

2003 metai.

2003 metais šalies einamosios sąskaitos deficitas toliau didėjo ir metų pabaigoje sudarė 3,67 mlrd. litų, t.y. per 2003 metus, lyginant su 2002 metų šalies einamosios sąskaitos deficitu, fiksuojamas daugiau kaip 37 proc. padidėjimas. 2.3 lentelėje yra pateikiami visų einamosios sąskaitos balansų pokyčiai bei jų įtaka šalies einamosios sąskaitos deficito kitimui.

Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2002 – 2003 metais

	2003 m., mln. litų	2002 m., mln. litų	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sąskaitos balansas	-3.671,60	-2.670,60	37,48%	37,48%
Prekybos balansas	-4.905,60	-4.867,80	0,78%	1,65%
Paslaugų balansas	1.838,30	1.987,80	-7,52%	5,94%
Pajamų balansas	-1.439,90	-642,30	124,18%	30,91%
Einamųjų pervedimų balansas	889,60	851,80	4,44%	-1,02%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

2003 metais didžiausią įtaką einamosios sąskaitos deficito augimui padarė beveik 2,5 karto išaugęs pajamų balanso deficitas, kuris per ataskaitinį laikotarpį padidėjo dėl to, jog Lietuvos ūkio subjektų pajamos iš investicijų užsienyje padidėjo vos 8,7 proc. arba apie 37,8 mln. litų, o nerezidentų pajamos iš investicijų Lietuvoje padidėjo net 63,3 proc. arba beveik 804 mln. litų. Atitinkamai prekybos balanso deficito didėjimas sudarė vos 0,78 proc. Vienintelis veiksnys, mažinęs einamosios sąskaitos deficitą, 2003 metais padidėjęs einamųjų pervedimų balanso perteklius, tačiau pastarojo veiksnio įtaka buvo labai minimali – einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo kiek daugiau kaip 1 proc.

2004 metai

2004 metais, lyginant su 2003 metais, einamosios sąskaitos deficito augimas buvo kiek lėtesnis, nors metų pabaigoje sudarė beveik 21 proc. (vertine išraiška einamosios sąskaitos deficitas padidėjo nuo 3,67 mlrd. litų iki 4,44 mlrd. litų). 2.4 lentelėje pateikiami einamosios sąskaitos balansą sudarančių balansų pokyčiai bei jų įtaka einamosios sąskaitos subalansuotumui.

Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2003 – 2004 metais

	2004 m., mln. litų	2003 m., mln. litų]	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sąskaitos balansas	-4.441,50	-3.671,60	20,97%	20,97%
Prekybos balansas	-6.452,10	-4.905,60	31,53%	41,79%
Paslaugų balansas	2.557,80	1.838,30	39,14%	-19,97%
Pajamų balansas	-1.478,10	-1.439,90	2,65%	0,74%
Einamųjų pervedimų balansas	930,90	889,60	4,64%	-1,59%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

2004 metais buvo fiksuojamas tiek ženklus prekybos balanso deficito didėjimas (prekybos balanso deficitas padidėjo 31,5 proc.), tiek ir paslaugų balanso pertekliaus didėjimas (paslaugų balanso perteklius padidėjo daugiau kaip 39 proc.). 2004 metais buvo užfiksuota paradoksali situacija, kuomet Lietuvos prekių eksporto augimas sudarė 21 proc., o prekių importas – 15,8 proc., tačiau prekybos balanso deficitas vis tiek buvo deficitinis ir prekybos deficitas dar labiau padidėjo. Šį paradoksą galima paaiškinti tuo, jog 2004 metais prekių eksporto didėjimą lėmė gana aukštas ūkio subjektų konkurencingumo lygis, darbo našumas ir stabilus eksporto kainų lygis pagrindinių prekybos partnerių atžvilgiu. Atitinkamai prekių importą skatino padidėjusi vidaus paklausa bei dėl nuvertėjusio JAV dolerio sumažėjusios importuojamų prekių kainos. 2004 metais taip pat ženkliai padidėjo ir paslaugų balanso perteklius, kurio didėjimą daugiausiai įtakojo daugiau kaip 56 proc. padidėjęs transporto paslaugų balanso perteklius. Taigi šie du veiksniai labiausiai ir įtakojo einamosios sąskaitos nesubalansuotumą – dėl paslaugų balanso pertekliaus einamosios sąskaitos deficitas sumažino beveik 30 proc., tačiau ženkliai padidėjęs prekybos balanso deficitas padidino einamosios sąskaitos deficitą beveik 42 proc. Likę du veiksniai einamosios sąskaitos balanso deficitą 2004 metais įtakojo labai neženkliai: dėl pajamų balanso deficito padidėjimo einamosios sąskaitos deficitas padidėjo vos 0,7 proc., o dėl einamųjų pervedimų balanso pertekliaus padidėjimo sumažėjo beveik 1,6 proc.

2005 metai

2005 metais buvo užfiksuotas mažiausias einamosios sąskaitos deficito didėjimas nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu, t.y. 2005 metais, lyginant su 2004 metais, einamosios sąskaitos deficitas padidėjo tik 11,3 proc. 2.5 lentelėje yra pateikiami duomenys, kaip kito einamosios sąskaitos balanso bei jį sudarančių balansų vertės 2005 metais.

2.5 lentelė

Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2004 – 2005 metais

	2005 m., mln. litų	2004 m., mln. litų	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sąskaitos balansas	-4.941,50	-4.441,50	11,26%	11,26%
Prekybos balansas	-7.937,60	-6.452,10	23,02%	33,45%
Paslaugų balansas	2.933,90	2.557,80	14,70%	-8,47%
Pajamų balansas	-1.723,80	-1.478,10	16,62%	5,53%
Einamųjų pervedimų balansas	1.786,00	930,90	91,86%	-19,25%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

2005 metais visi einamosios sąskaitos balansą sudarantys balansai didėjo. Didžiausias augimas buvo prekybos balanso deficito, kuris sudarė daugiau kaip 23 proc. (nors 2005 metais

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

prekių eksporto augimas vėl viršijo prekių importo augimą, tačiau užsienio prekybos deficito augimui didžiausią įtaką padarė padidėjusios naftos ir jos produktų kainos, palyginti su jų kiekiu), bei beveik 92 proc. padidėjęs einamųjų pervedimų balanso perteklius, kurį labiausiai didino pervedimai iš ES struktūrinių fondų (apie 1,1 mlrd. litų). Pastarųjų dviejų balansų pokytis taip pat daugiausiai įtakojo ir einamosios sąskaitos balanso pokytį, t.y. dėl prekybos balanso deficito padidėjimo einamosios sąskaitos balanso deficitas padidėjo daugiau kaip 33 proc., tačiau padidėjęs einamųjų pervedimų balanso perteklius šį deficitą sumažino beveik 19 proc. Atitinkamai dėl paslaugų balanso pertekliaus einamosios sąskaitos deficitas sumažėjo daugiau kaip 8 proc., tačiau dėl pajamų balanso deficitas padidėjimo einamosios sąskaitos deficitas padidėjo 5,5 proc.

2006 metai

Kaip jau buvo minėta 2005 metais buvo fiksuotas mažiausias einamosios sąskaitos deficito didėjimas, tai 2006 metais įvyko atvirkštinis procesas – 2006 metais, lyginant su 2005 metais, einamosios sąskaitos deficitas padidėjo net 79,79 proc. 2.6 lentelėje yra pateikiami einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai 2006 metais.

2.6 lentelė

Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2005 – 2006 metais

	2006 m., mln. litų	2005 m., mln. litų	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sąskaitos balansas	-8.884,50	-4.941,50	79,79%	79,79%
Prekybos balansas	-11.413,70	-7.937,60	43,79%	70,35%
Paslaugų balansas	2.980,00	2.933,90	1,57%	-0,93%
Pajamų balansas	-2.280,70	-1.723,80	32,31%	11,27%
Einamųjų pervedimų balansas	1.830,00	1.786,00	2,46%	-0,89%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

2006 metais labai ženkliai padidėjo tiek prekybos balanso, tiek ir pajamų balanso deficitai, kurių didėjimas 2006 metais atitinkamai sudarė 43,79 proc. ir 32,31 proc. (2006 metų pajamų balanso deficitą daugiausiai įtakojo 1,02 mlrd. litų padidėjusios nerezidentų reinvesticijos). 2.7 lentelėje pateikti pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos nulėmę veiksniai 2006 metais.

Pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos nulėmę veiksniai 2007 metais

	Eksportas		Importas	
	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Visos prekės	18,4	18,4	23,0	23,0
Investicinės prekės	41,5	3,4	28,8	4,6
Tarpinio vartojimo prekės	13,5	7,2	17,8	10,9
Vartojimo prekės	20,4	5,2	26,8	4,6
Benzinas	6,4	0,6	271,1	0,3
Lengvieji automobiliai	59,3	1,9	53,7	2,8
Kitos prekės	90,0	0,1	-41,7	-0,2

Šaltinis: Lietuvos mokėjimo balansas. 2006/IV

Taigi dėl šių dviejų balansų deficitų padidėjimo, einamosios sąskaitos deficitas 2006 metais atitinkamai padidėjo 70,35 proc. ir 11,27 proc. Nors tiek paslaugų, tiek ir einamųjų pervedimų balansų perteklius 2006 metais padidėjo, tačiau einamosios sąskaitos deficito augimą pastarieji veiksniai atitinkamai sumažino vos 0,93 proc. ir 0,89 proc.

2007 metai

Einamosios sąskaitos deficitas 2007 metais padidėjo daugiau kaip 49 proc., lyginant su 2006 metais. 2.8 lentelėje pateikti einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai 2007 metais.

Einamosios sąskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sąskaitos pokytį lėmę veiksniai 2006 – 2007 metais

	2007 m., mln. litų	2006 m., mln. litų	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sąskaitos balansas	-13.247,50	-8.884,50	49,11%	49,11%
Prekybos balansas	-14.151,06	-11.413,70	23,98%	30,81%
Paslaugų balansas	2.080,12	2.980,00	-30,20%	10,13%
Pajamų balansas	-4.093,08	-2.280,70	79,47%	20,40%
Einamųjų pervedimų balansas	2.916,52	1.830,00	59,37%	-12,23%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

2007 metais buvo užfiksuotas didžiausias pajamų balanso deficito padidėjimas nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu, kuris metų pabaigoje sudarė net 79,5 proc. 2007 metais taip pat padidėjo ir prekybos balanso deficitas (fiksuotas padidėjimas sudarė beveik 24 proc.). Nors 2007 metais Lietuvos bendras eksportas padidėjo 11,2 proc., tačiau importo apimčių didėjimą buvo šiek tiek didesnis ir sudarė 14,5 proc. 2.9 lentelėje yra pateikiami pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos lėmę veiksniai Lietuvoje 2007 metais.

Pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos nulėmę veiksniai 2007 metais

	Eksportas		Importas	
	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Visos prekės	11,2	11,2	14,5	14,5
Investicinės prekės	20,1	2	19,2	3,2
Tarpinio vartojimo prekės	13,1	6,6	7,3	4,3
Vartojimo prekės	16,4	4,3	26,5	4,7
Benzinas	-33,4	-2,9	-79,6	-0,2
Lengvieji automobiliai	25,2	1,1	36,5	2,4
Kitos prekės	19,7	0,1	63,6	0,1

Šaltinis: Lietuvos mokėjimo balansas. 2007 / IV

Remiantis 2.9 lentelėje pateiktais duomenimis galima teigti, jog didžiausią įtaką eksporto augimui 2007 metais padarė padidėjęs tarpinio vartojimo prekių ir vartojimo prekių eksportas. Importo apimtis labiausiai didino taip pat tarpinio vartojimo ir vartojimo prekių importo augimas. Beje, nors benzino tiek eksporto, tiek importo apimtys atitinkamai sumažėjo 33,4 proc. ir 79,6 proc., tačiau šio veiksnio įtaką eksporto ir importo apimčių pokyčiui nėra labai reikšminga, t.y. dėl benzino eksporto sumažėjimo, bendras eksportas sumažėjo 2,9 proc., o dėl importo sumažėjimo – vos 0,2 proc. Atitinkamai per metus daugiau kaip 30 proc. sumažėjo paslaugų balanso perteklius, kurį labiausiai mažino beveik 2,5 karto sumažėjęs statybų sektoriaus paslaugų balanso perteklius bei 94 proc. sumažėjęs kelionių balanso perteklius, ir tik einamųjų pervedimų balanso perteklius nagrinėjamu laikotarpiu didėjo – daugiau kaip 59 proc. Atitinkamai vertinant visų veiksnių įtaką einamosios sąskaitos balansui, tai visi einamąją sąskaitą sudarantys balansai, išskyrus einamųjų pervedimų balansą, turėjo neigiamos įtakos einamosios sąskaitos deficito didėjimui.

2001 – 2007 metai

Analizuojant einamosios sąskaitos balanso kitimą 2001 – 2007 metais, galima teigti, jog per analizuojamą laikotarpį einamosios sąskaitos balanso deficitas padidėjo daugiau kaip 477 proc. 2.10 lentelėje yra pateikiami visų einamosios sąskaitos balansą sudarančių balansų pokyčiai 2001 – 2007 metais.

Einamosios sęskaitos balanso ir jį sudarančių balansų pokyčiai bei einamosios sęskaitos pokytį lęmę veiksniai 2001 – 2007 metais

	2007 m., mln. litų	2001 m., mln. litų	Pokytis, proc.	Veiksniai, proc.
Einamosios sęskaitos balansas	-13.247,50	-2.295,50	477,11%	477,13%
Prekybos balansas	-14.151,06	-4.432,20	219,28%	423,39%
Paslaugų balansas	2.080,12	1.825,90	13,92%	-11,07%
Pajamų balansas	-4.093,08	-718,80	469,43%	147,00%
Einamųjų pervedimų balansas	2.916,52	1.030,10	183,13%	-82,18%

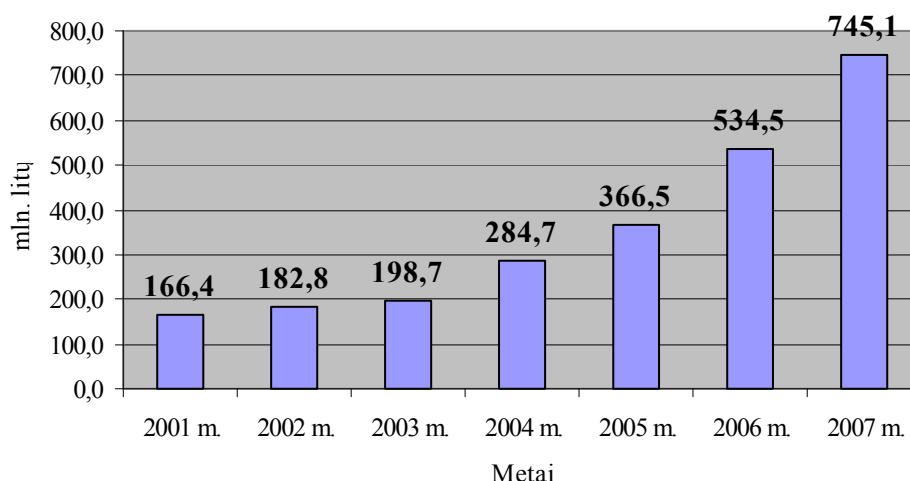
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos Respublikos 2001 – 2002 metų mokėjimo balansais

Per analizuojamą laikotarpį ženkliai padidėjo tiek prekybos ir pajamų balanso deficitas, tiek ir paslaugų ir einamųjų pervedimų balanso perteklius. Atitinkamai 2001 – 2007 metų laikotarpiu prekybos balanso deficitas padidėjo daugiau kaip 219 proc., o pajamų balanso deficitas – net 469 proc. Tuo tarpu paslaugų balanso pertekliaus augimas sudarę tik beveik 14 proc., o einamųjų pervedimų balanso perteklius padidėjo daugiau kaip 183 proc. Vertinant visų šių veiksmių įtaką einamosios sęskaitos balansui, galima teigti, jog prekybos balanso deficitas ir pajamų balanso deficitas einamosios sęskaitos deficitą padidino atitinkamai 423 proc. ir 147 proc. Paslaugų balanso perteklius ir einamųjų pervedimų balanso perteklius einamosios sęskaitos deficitą sumažino atitinkamai vos 11 proc. ir 82 proc. bei nesugebėjo kompensuoti neigiamos prekybos ir pajamų balanso deficito įtakos.

2.4. Santaupų ir investicijų įtakos einamosios sęskaitos nesubalansuotumui analizę

Remiantis ekonomikos teorija galima teigti, jog viso ekonomikoje pagaminto produkto apimtis yra lygi vartojimo ir investicijų sumai [52]. Remiantis šia prielaida, teoretikai laikosi prielaidos, kad visa pagaminta produkcija yra sunaudojama arba namų ūkių vartojimui, arba namų ūkių taupymui. Kaip yra žinoma, namų ūkis pajamas gauna iš darbo ir kapitalo nuosavybės bei savo nuožiūra sprendžia, kokią dalį vartoti, o kokią – taupyti. Taigi šiuo atveju galima teigti viso pagaminto produkto apimtis yra lygi vartojimo ir privataus namų ūkio santaupų sumai. Ši lygybė parodo, jog visos gaunamos pajamos yra skirtos arba vartojimui, arba taupymui (kurį galima apibūdinti kaip investavimą).

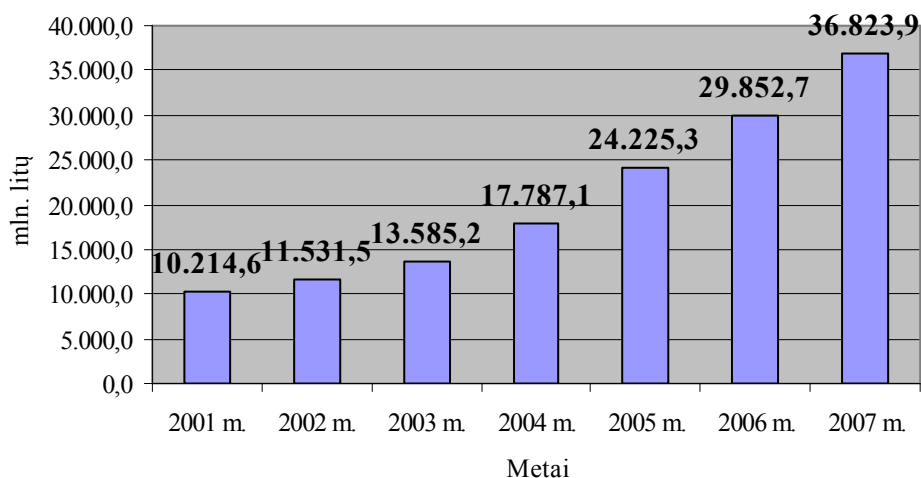
Nors šis teorinis modelis yra ganėtinai suprastintas, tačiau realioji atviroje ekonomikoje vyrauja tos pačios tendencijos: dalis lęšų yra skiriama vartojimui, likusioji dalis yra skiriama arba taupymui, arba investavimui. 2.5 pav. yra pateikta santaupų dinamikos analizę Lietuvoje 2001 – 2007 metais.

2.5 pav. Santaupų pokytis 2001 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos banko duomenimis

Remiantis 2.5 pav. pateiktais duomenimis galima teigti, jog kiekvienais metais santaupos didėja ir 2007 metų pabaigoje jos sudarė 745,1 mln. litų, t.y. nuo 2001 metų santaupos padidėjo 578,7 mln. litų arba beveik 3,5 karto. Atitinkamai sukauptų investicijų pokyčiai yra pateikti 2.6 pav.

2.6 pav. Sukauptų santaupų dinamika 2001 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos banko duomenimis

Sukauptų santaupų kiekis kiekvienais metais taip pat turi ženkliai didėjimo tendencijas – 2001 metų pabaigoje sukauptos santaupos sudarė 10,21 mlrd. litų, o 2007 metų pabaigoje – jau 36,82 mlrd. litų, t.y. nagrinėjamu laikotarpiu sukauptų santaupų kiekis padidėjo 26,61 mlrd. litų arba daugiau kaip 2,6 karto. 2007 metų pabaigoje namų ūkių sukauptos santaupos buvo 23,48 mlrd. litų (sudarė apie 63,77 proc. visų sukauptų santaupų lygio), nefinansinių korporacijų santaupos sudarė 9,97 mlrd. litų arba 27,07 proc. visų santaupų lygio. Atitinkamai mažiausią visų sukauptų

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksmų ekonominis vertinimas

santaupų dydį sudarė centrinės valdžios santaupos (1,85 proc. visų sukauptų santaupų), vietinės valdžios sukauptos santaupos (5,29 proc. visų sukauptų santaupų) ir finansinių tarpininkų sukauptos santaupos (2,02 proc. visų sukauptų santaupų). 2.11 lentelėje pateikti duomenys apie kiekvieno sektoriaus santaupų pokytį bei santykį su visomis santaupomis 2001 – 2007 metais.

2.11 lentelė

Santaupos pagal sektorius 2001 – 2007 metais

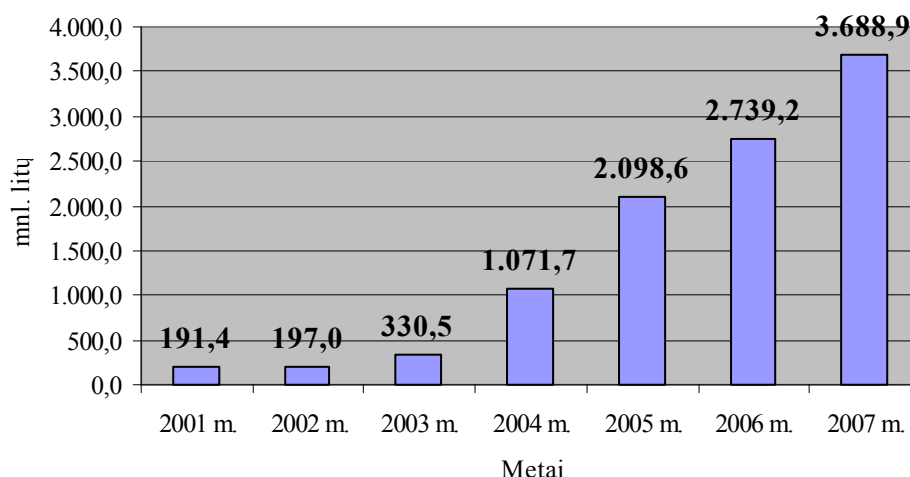
	2001 m.		2002 m.		2003 m.		2004 m.	
	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.
Namų ūkiai	6.442,30	63,07%	7011,4	60,80%	8.052,50	59,27%	10.201,30	57,35%
Nefinansinės korporacijos	3.045,10	29,81%	3749,6	32,52%	4.501,30	33,13%	5.777,70	32,48%
Centrinės valdžia	386,60	3,78%	319,2	2,77%	397,60	2,93%	616,70	3,47%
Vietinė valdžia	174,20	1,71%	268,5	2,33%	435,20	3,20%	906,70	5,10%
Finansiniai tarpininkai	166,40	1,63%	182,8	1,59%	198,70	1,46%	284,70	1,60%
	10.214,60	100,00%	11.531,50	100,00%	13.585,30	100,00%	17.787,10	100,00%

2.11 lentelės tęsinys

	2005 m.		2006 m.		2007 m.	
	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.	Santaupos, mln. litų	Santykis, proc.
Namų ūkiai	14.217,00	58,69%	18.562,10	62,18%	23.481,20	63,77%
Nefinansinės korporacijos	7.798,50	32,19%	8.408,10	28,17%	9.968,50	27,07%
Centrinės valdžia	672,50	2,78%	738,30	2,47%	681,40	1,85%
Vietinė valdžia	1.170,80	4,83%	1.609,70	5,39%	1.947,70	5,29%
Finansiniai tarpininkai	366,50	1,51%	534,50	1,79%	745,10	2,02%
	24.225,30	100,00%	29.852,70	100,00%	36.823,90	100,00%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos banko duomenimis

Remiantis 2.11 lentelėje pateiktais duomenimis galima teigti, jog didžiausią sukauptų pajamų dalį nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu buvo sukaupe namų ūkiai. Namų ūkių sukauptos santaupos santykyje su visomis sukauptomis pajamomis nagrinėjamu laikotarpiu išliko beveik toks pat: 2001 metų pabaigoje šis santykis buvo 63,07 proc., 2007 metų pabaigoje – 63,77 proc. Mažiausią sukauptų santaupų dalį turėjo finansiniai tarpininkai, kurių dalis bendroje sukauptų santaupų sumoje nagrinėjamu laikotarpiu kito nuo 1,63 proc. iki 2,02 proc.

2.7 pav. Tiesioginės investicijos užsienyje 2001 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos banko duomenimis

2.7 pav. pateikta tiesioginių investicijų užsienyje dinamika nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu. Nuo 2001 metų tiesioginės investicijos užsienyje padidėjo beveik 3,5 mlrd. litų arba daugiau kaip 18 kartų. Nors investicijos užsienyje 2001 – 2007 metais sparčiai didėjo, tačiau santaupų lygio kitimas nebuvo toks ženklus (žr. 2.5 pav. Santaupų pokytis). Šiuo atveju dalis tiesioginių investicijų užsienyje turėjo būti finansuojama skolintomis lęšomis ir / ar tai buvo reinvesticijos, kurios turi įtakos einamosios sęskaitos nesubalansuotumui. 2.12 lentelėje pateikiama tiesioginių investicijų užsienyje finansavimo santaupomis dinamika 2001 – 2007 metais.

2.12 lentelę

Tiesioginių investicijų užsienyje padengimas santaupomis 2001 – 2007 metais

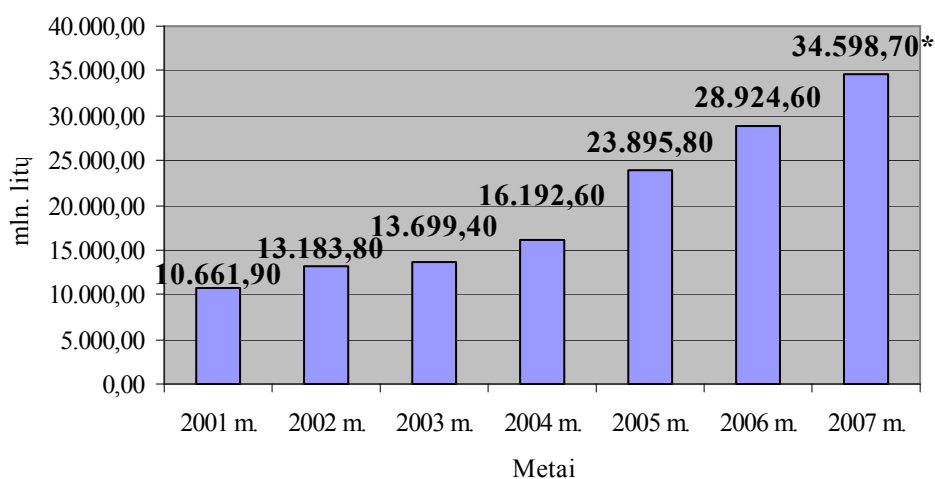
	2001 m.	2002 m.	2003 m.	2004 m.	2005 m.	2006 m.	2007 m.
Investicijos, mln. litų	191,4	197,0	330,5	1.071,7	2.098,6	2.739,2	3.688,9
Santaupos, mln. litų	166,4	182,8	198,7	284,7	366,5	534,5	745,1
Padengimas, proc.	86,93%	92,77%	60,12%	26,57%	17,46%	19,51%	20,20%

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus, remiantis Lietuvos banko duomenimis

2001 – 2002 metais santaupomis buvo padengiama atitinkamai beveik 87 ir 93 proc. visų tiesioginių investicijų užsienyje. 2003 metais padengimo procentas nukrito iki vos daugiau nei 60 proc.. 2004 metais, Lietuvai tapus ES nare, ženkliai padidėjo ir Lietuvos ūkio subjektų tiesioginių investicijų užsienyje ko sekoje santaupomis padengiama šių investicijų dalis sudarę vos 17,5 – 26,6 proc.

2.5. Tiesioginių užsienio investicijų įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui analizė

Vienas iš galimų ESD finansavimo šaltinių yra tiesioginės užsienio investicijos. Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje svarbu įvertinti santaupų ir investicijų į ekonomiką balansą. Norint tinkamai įvertinti šių veiksnių įtaką einamosios sąskaitos nesubalansuotumui, būtina apžvelgti ir tiesioginių užsienio investicijų dinamiką Lietuvos nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu.

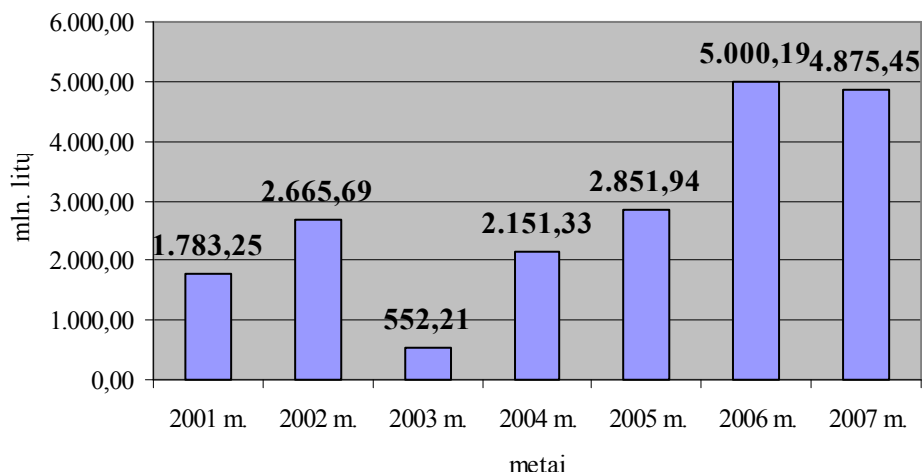

2.8 pav. Sukauptos tiesioginės užsienio investicijos 2001 – 2007 metų laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

* – 2007 metų duomenys yra išankstiniai

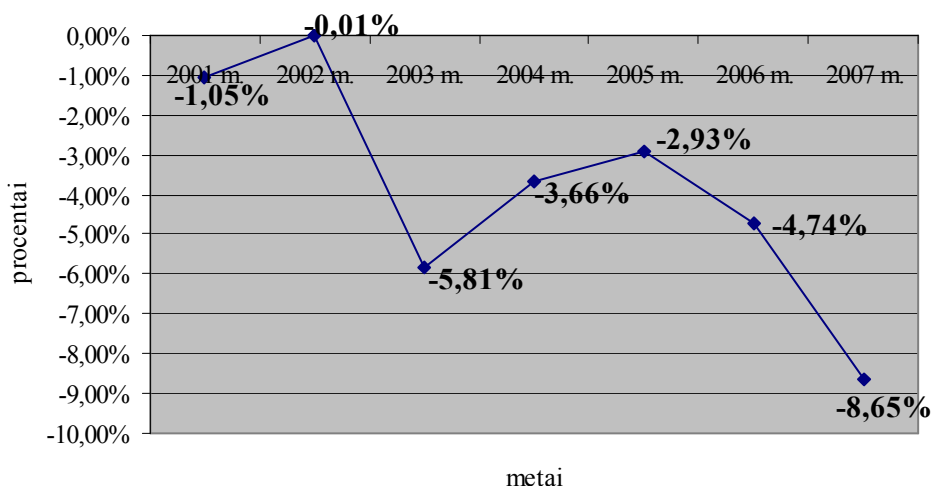
2.8pav. yra pateikta sukaupėtų tiesioginių užsienio investicijų dinamika Lietuvoje 2001 – 2007 metais. Remiantis paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog sukauptos TUI kiekvienais metais šalyje didėja ir 2007 metų pabaigoje išankstiniais duomenimis sudarė beveik 34,6 mlrd. litų. Ypatingai ryškus sukaupėtų TUI didėjimas buvo fiksuojamas 2005 – 2007 metų laikotarpiu, kuomet TUI padidėjo net 10,70 mlrd. litų. Nors sukauptos TUI turi ženkliai augimo tendencijas, tačiau metinis TUI srautas į Lietuvą nėra toks tolygus (2.9 pav.).

2.9 pav. Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje 2001 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Metinis TUI srautas į Lietuvą neauga taip tolygiai kaip sukauptos TUI. Didžiausias TUI srautas į Lietuvą buvo fiksuojamas 2006 metais ir 2007 metais, kuomet TUI srautas atitinkamai sudarė 5,00 mlrd. litų ir 4,88 mlrd. litų. 2001 – 2004 metų laikotarpių TUI investicijų srautas Lietuvoje kasmet neviršijo 3 mlrd. litų. TUI srautas yra svarbus rodiklis, vertinant einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, kadangi norint įvertinti ESD priimtinumą, būtina apskaičiuoti ESD santykį su BVP eliminavus TUI srautą. Šio rodiklio dinamika 2001 – 2007 metų laikotarpiu yra pateikiama 2.10 pav.

2.10 pav. ESD santykio su BVP dinamika, eliminavus TUI srautą

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Remiantis 2.7 pav. pateiktais duomenimis, galima teigti, jog tik 2002 metais TUI srautas beveik kompensavo ESD. 2007 metais net eliminavus TUI srautą ESD ir BVP santykis viršijo TVF nustatytą normą ir sudarė 8,65 proc.

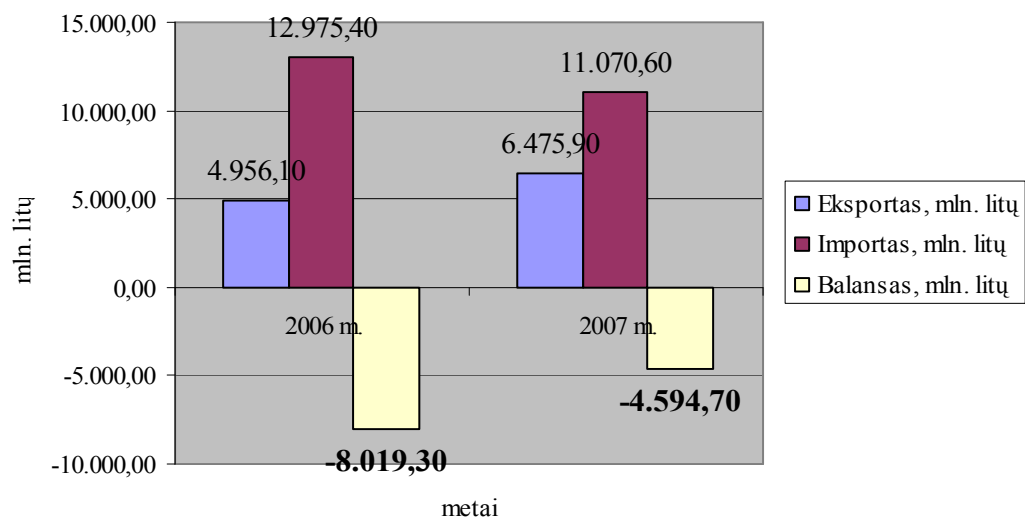
2.6. Valiutų kursų įtakos einamosios sąskaitos nesubalansuotumui vertinimas

Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje valiutų kursų pokyčiai taip pat įtakoja einamosios sąskaitos subalansuotumą. Krintantis užsienio valiutos kursas nacionalinės valiutos atžvilgiu skatina importo augimą bei lėtiną eksporto tempus, o kylantis – skatina eksporto augimą bei lėtina importo tempus. Šioje darbo dalyje yra analizuojama užsienio prekyba su trejomis pasaulio valstybėmis (Rusija, Jungtinės Amerikos Valstijos ir Turkija), su kuriomis Lietuva atsiskaito užsienio valiuta. Šios užsienio prekybos partnerės buvo pasirinktos dėl šių priežasčių:

- ✓ Pastaraisiais metais didžiausias importuojamos produkcijos srautas yra iš Rusijos;
- ✓ Jungtinės Amerikos Valstijos yra ekonomiškai galingiausia pasaulio valstybė;
- ✓ Su visomis Europos Sąjungos šalimis Lietuva atsiskaito eurai, kurių santykis su litu yra fiksuotas, todėl valiutos kurso įtakos einamosios sąskaitos nesubalansavimui neįmanoma apibrėžti;
- ✓ Prekyboje su Turkija Lietuva nenaudoja nei vienos iš pagrindinių pasaulio valiutų, o atsiskaitymus vykdo pagal tiesioginį lito ir lyros kursą.

RUSIJA.

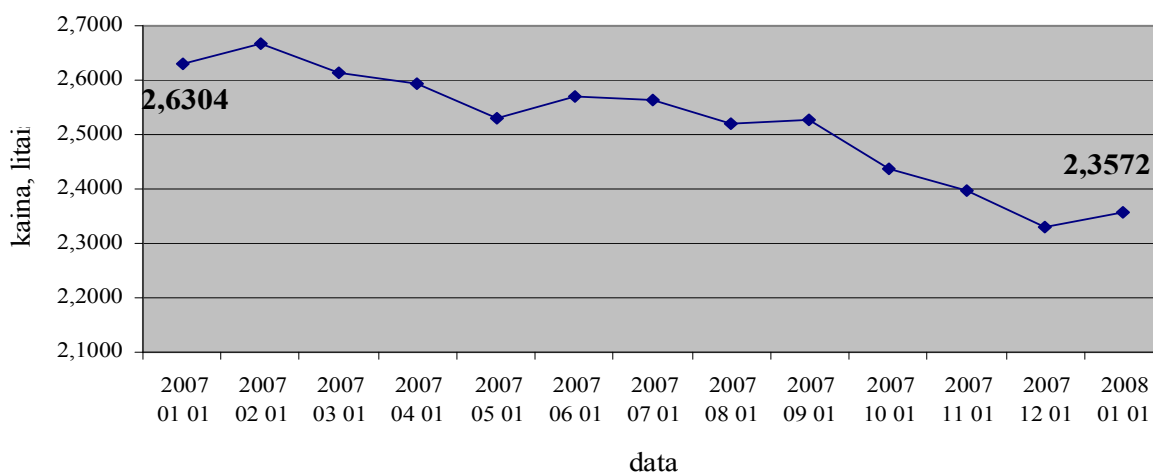
Rusija – didžiausias Lietuvos užsienio prekybos partneris (nevertinant Europos Sąjungos, kadangi tai yra valstybių sąjunga) per visus nepriklausomybės metus. Nuo pat nepriklausomybės paskelbimo Lietuvą su Rusija siejo tamprus ekonominiai ryšiai. Be to, Lietuva, beje, kaip ir daugelis Europos valstybių, yra priklausomos nuo Rusijos vykdomos energetikos politikos: naftos ir dujų kainas centrinės ir vakarų Europos šalims taip pat reguliuoja valstybinės Rusijos įmonės. 2.11 pav. yra pateikta užsienio prekybos su Rusija dinamika per 2006 – 2007 metus.

2.11 pav. Užsienio prekybos su Rusija dinamika 2006 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Remiantis 2.8 pav. pateiktais duomenimis galima, teigti, jog eksporto apimtys į Rusiją per pastaruosius metus padidėjo beveik 31 proc., tuo tarpu importo apimtys sumažėjo beveik 15 proc. Be to, pagrindinis akcentas, analizuojant užsienio prekybos su Rusija problemas, yra tas, jog visi finansiniai atsiskaitymai yra vykdomi užsienio valiutomis, dažniausiai JAV doleriais, kurių kursas su litu nėra fiksuotas. Nors JAV dolerio kursas lito atžvilgiu per pastaruosius metus nukrito daugiau kaip 10 proc. (2.12 pav.), tačiau eksportuojamos produkcijos apimtys į Rusiją didėja, o importas – mažėja.

2.12 pav. JAV dolerio kainos dinamika nuo 2007 01 01 iki 2008 01 01, litais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Mažėjant JAV dolerio kursui lito atžvilgiu, pigiau galima įsivežti prekes, už kurias užsienyje reikia atsiskaityti būtent JAV doleriais. Kadangi visi finansiniai atsiskaitymai su Rusija ir

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

vyksta JAV doleriais, todėl svarbu įvertinti kokią įtaką einamosios sąskaitos nesubalansuotumui daro nukritęs JAV dolerio kursas.

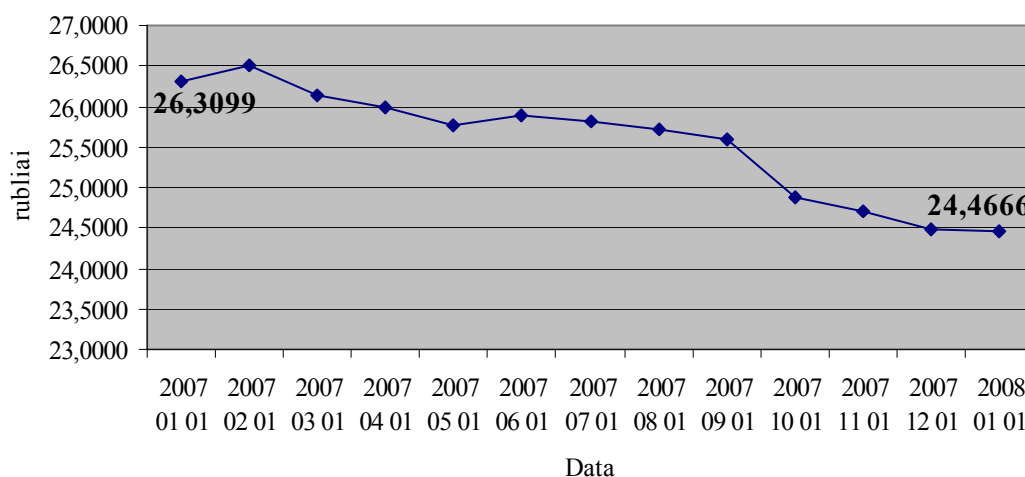
2.13 lentelė

JAV dolerio kurso kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui

	Eksportas, mln. USD	Importas, mln. USD	USD kaina	Balansas, mln. litų	Pokytis, mln. litų
2006 m.	1.884,16	4.932,86	2,6304	-8.019,30	
Pirmas keitimas	1.884,16	4.932,86	2,3572	-7.186,40	832,90
Antras keitimas	2.747,28	4.932,86	2,3572	-5.151,85	2.034,55
Trečias keitimas	2.747,28	4.696,50	2,3572	-4.594,70	557,15
					3.424,60

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

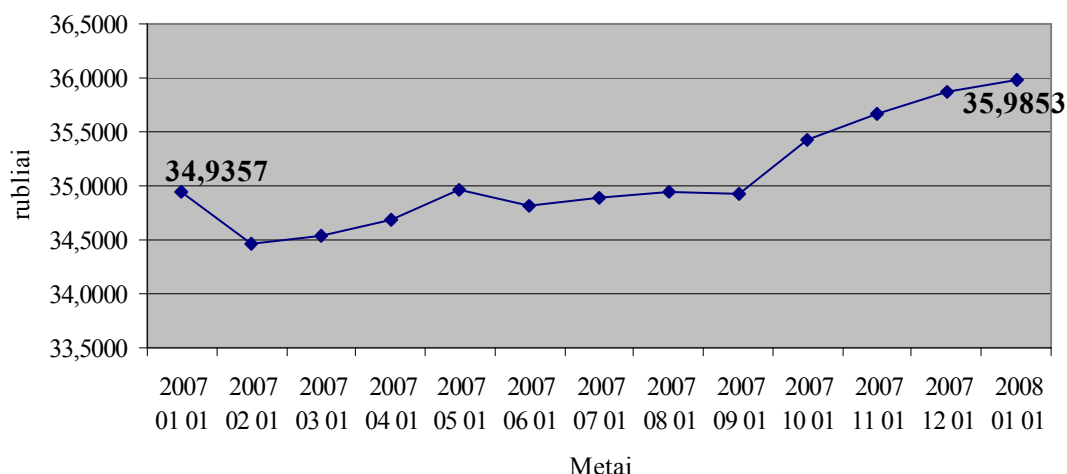
Remiantis 2.13 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, jog vien dėl JAV dolerio kurso pokyčio, prekybos balanso deficitas su Rusija sumažėtų 832,90 mln. litų. Padidėjus eksporto apimtims, o importui išliekant tokiame pačiame lygyje, prekybos balanso deficitas būtų sumažintas dar 2.034,55 mln. litų. Padidėjus tiek importo, tiek eksporto apimtims bei sumažėjus JAV dolerio kursui prekybos su Rusija deficitas sumažėtų dar 557,15 mln. litų. Taigi dėl šių visų priežasčių prekybos su Rusija balanso deficitas per 2007 metus sumažėjo 3.424,60 mln. litų, o vien dėl JAV dolerio kurso pokyčio šis deficitas sumažėjo daugiau kaip 800 mln. litų – 832,90 mln. litų.

2.13 pav. USD/RUB kursas 2007 01 01 – 2008 01 01 laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Įvertinant JAV dolerio ir Rusijos rublio kurso dinamiką, kuri yra pateikta 2.13 pav., 2007 01 01 – 2008 01 01 laikotarpiu, taip pat pastebima ženkliai šių valiutų kursų korekcija žemyn. Šiuo atveju, importas į Lietuvą, atsiskaitant tiek nacionaline Rusijos valiuta, tiek ir JAV doleriais, mažina einamosios sąskaitos deficitą, kadangi krentant valiutos kursui, jos santykinai pinga. Atitinkamai įvertinant euro ir rublio kursą (žr. 2.14 pav.), įmanomos priešingos išvados.

2.14 pav. EUR/RUB kursas 2007 01 01 – 2008 01 01 laikotarpiu

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kaip matoma iš pateiktame paveiksle esančių duomenų, Rusijos rublio kursas euro atžvilgiu 2007 01 01 – 2007 09 01 laikotarpiu svyravo tarp 34,50 rublio už eurą iki 35,00 rublio už eurą. Nuo 2007 metų rugsėjo mėnesio rublio kursas euro atžvilgiu krito ir metų pabaigoje vienas euras kainavo jau beveik 36 rublius – 35,9853 rublio. Šiuo atveju atsiskaitymai eurais už importuojamas prekes ir/ar paslaugas nėra pats racionaliausias sprendimas, kadangi, kaip jau buvo minėta JAV dolerio kursas rublio atžvilgiu nukrito, todėl importuojamos prekės ir/ar paslaugos santykinai brangtų ir tai neigiamai įtakotų šalies prekybos balansą bei visos einamosios sąskaitos balansą. Euro atžvilgiu krentantis rublio kursas yra geras ženklas eksportuotojams, kurie atsiskaitymus gauna eurais, kadangi jų pajamos ir pelnas santykinai padidėjo. 2.14 lentelėje pateikiamas einamosios sąskaitos deficito pokytis, įvertinus valiutų kursų pokyčius.

2.14 lentelė

Valiutų kursų pokyčių įtaka šalies prekybos balansui

	2006 m.	2007 m.
Eksportas, mln. litų	4.956,10	6.475,90
Importas, mln. litų	12.975,40	11.070,60
Balansas, mln. litų	-8.019,30	-4.594,70
Eksportas, mln. rublių	49.710,13	67.387,10
Importas, mln. rublių	130.144,43	115.198,75
Balansas, mln. rublių	-80.434,30	-47.811,65
Perskaičiuotas eksportas, mln. litų	4.969,90	6.492,31
Perskaičiuotas importas, mln. litų	12.862,56	11.053,35
Perskaičiuotas balansas, mln. litų	-7.892,67	-4.561,04
Skirtumas, mln. litų:	126,63	33,66

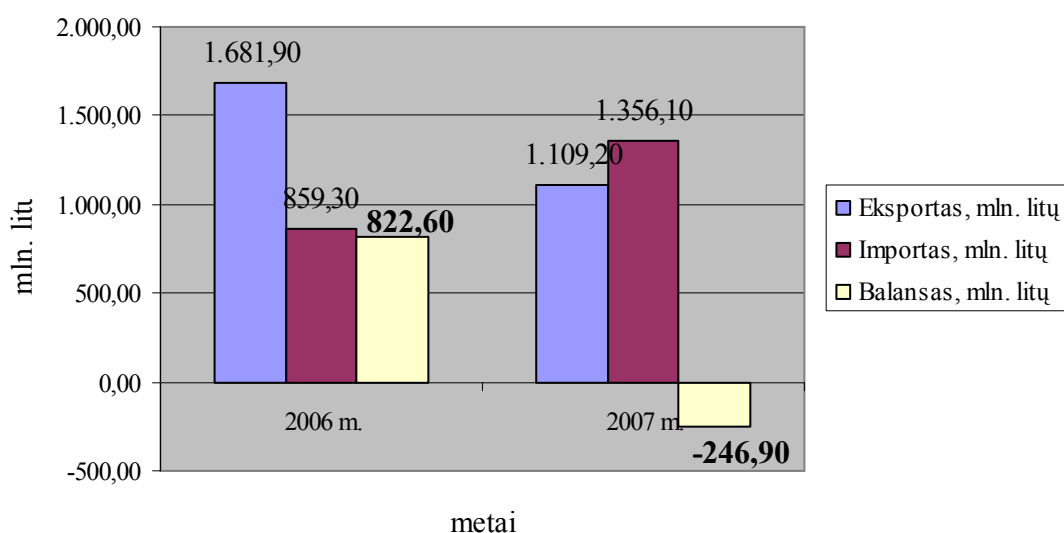
Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Taigi įvertinant JAV dolerio ir rublio bei euro ir rublio kursų pokyčius bei priimant prielaidą, jog už importuojamas prekes yra atsiskaitoma JAV doleriais, o už importuojamas prekes – eurai, galima teigti, jog šie valiutų pokyčiai 2006 – 2007 metais turi teigiamos įtakos šalies prekybos balansui. 2006 metais dėl šių priežasčių prekybos balanso deficitas sumažėtų daugiau kaip 126 mln. litų, o 2007 metais – beveik 34 mln. litų. Kadangi prekybos deficitas su Rusija pastaraisiais metais mažėja, todėl ir valiutų kursų pokyčių įtaka šalies prekybos balansui, o kartu ir einamosios sąskaitos balansui, mažėja.

Jungtinės Amerikos Valstijos.

Antrasis stambus Lietuvos užsienio prekybos partneris, atmetus Europos Sąjungą, yra Jungtinės Amerikos Valstijos. 2.15 paveiksle yra pateikta užsienio prekybos dinamika su JAV 2006 metais ir 2007 metais. Remiantis pateikta informacija, galima teigti, jog 2006 metais užsienio prekybos balansas su JAV buvo perteklinis (822,60 mln. litų), tačiau 2007 metais jau buvo fiksuojamas 246,90 mln. litų deficitas.

2.15 pav. Užsienio prekybos su Jungtinės Amerikos Valstijomis dinamika 2006 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kadangi vykstant užsienio prekybai su JAV, finansinių atsiskaitymų vykdymui dažniausiai yra naudojami JAV doleriai, todėl šios valiutos kurso pokyčiai nacionalinės valiutos atžvilgiu įtakoja ir prekybos balanso nesubalansuotumą. Remiantis teorinėmis prielaidomis, prekyba su JAV yra idealus užsienio prekybos pavyzdys, kuomet besikeičiantis valiutos kursas įtakoja ir užsienio prekybos įpročius. Beje, šio poskyrio pradžioje buvo priimtina prielaida, jog eksporto ir importo apimtys yra skaičiuojamos vieną kartą metuose 2007 01 01 ir 2008 01 01 datos lito ir JAV dolerio kursu. Kaip jau buvo minėta mažėjantis užsienio valiutos kursas skatina importo

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

augimą bei mažina eksporto apimtį. 2007 01 01 datai vieno JAV dolerio kaina buvo 2,6304 lito, 2008 01 01 datai – 2,3572 lito. Taigi per metus JAV doleris lito atžvilgiu nukrito daugiau kaip 10 proc. Per 2007 metus Lietuvos eksporto apimtys į JAV sumažėjo daugiau kaip 34 proc., tuo tarpu importo didėjimas sudarė beveik 58 proc. Taigi prekybos su JAV atveju, sumažėjus JAV dolerio kursui lito atžvilgiu, importas iš JAV išaugo, eksportas – sumažėjo. Be to, 2.15 lentelėje yra pateikiami duomenys, kurių pagalba galima įvertinti kaip JAV dolerio kurso pokytis lito atžvilgiu įtakojo užsienio prekybos su JAV balansą.

2.15 lentelė

JAV dolerio kurso kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui

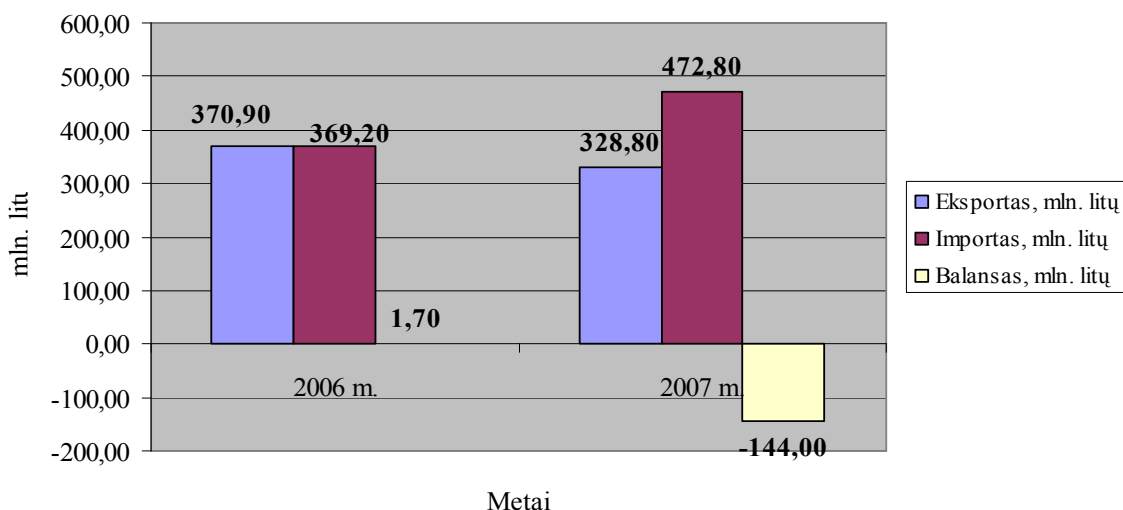
	Eksportas, mln. USD	Importas, mln. USD	USD kaina	Balansas, mln. litų	Pokytis, mln. litų
2001 m.	639,41	326,68	2,6304	822,60	
Pirmas keitimas	639,41	326,68	2,3572	737,17	-85,44
Antras keitimas	639,41	575,30	2,3572	151,12	-586,05
Trečias keitimas	470,56	575,30	2,3572	-246,89	-398,01
					-1.069,50

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Sumažėjus JAV dolerio kursui lito atžvilgiu, prekybos balansas su JAV sumažėjo 85,44 mln. litų. Eksporto apimtims liekant tokioms pat, tačiau dėl valiutos kurso pokyčio išaugus importuojamos produkcijos apimtims, prekybos balansas su JAV sumažėjo dar 586,05 mln. litų. Importo apimtims išlaikant tokį pat lygmenį, o dėl valiutos kurso pokyčių sumažėjus eksporto apimtims, prekybos balansas sumažėjo dar 398,01 mln. litų ir 2008 metų pradžioje jis jau buvo deficitinis – 2008 01 01 datai dėl visų aukščiau paminėtų priežasčių prekybos balanso su JAV deficitas sudarė 1.069,50 mln. litų, iš kurių 85,44 mln. litų lėmė sumažėjęs JAV dolerio kursas lito atžvilgiu.

Turkija.

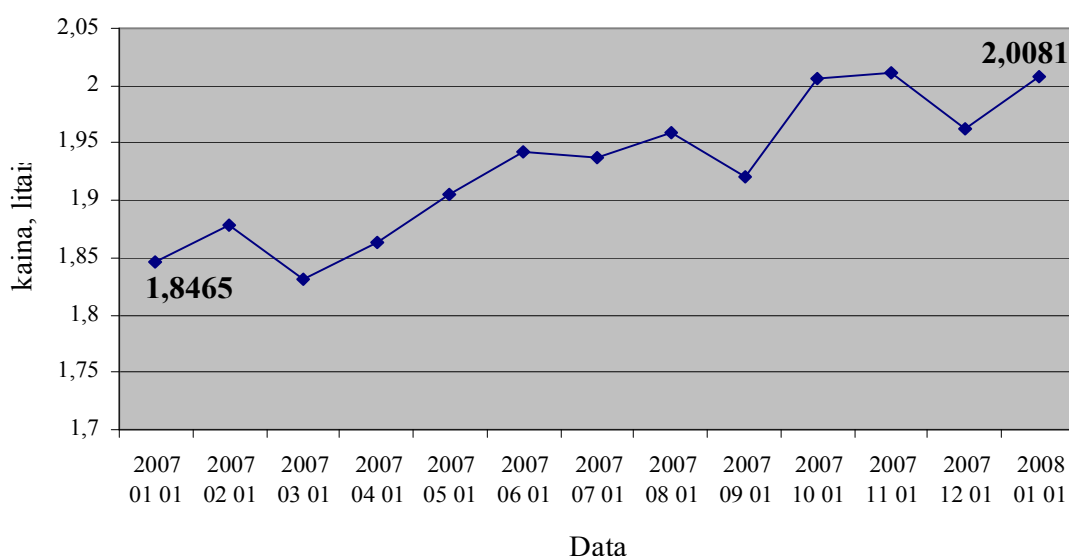
Trečioji užsienio prekybos partnerė buvo pasirinkta remiantis tuo, jog finansiniai atsiskaitymai su šia valstybe būtų vykdomi ne pagrindinėmis pasaulio valiutomis. Taigi remiantis šia prielaida užsienio prekyba su Turkija buvo pasirinkta kaip galima alternatyva (2.11 pav. yra pateikiama užsienio prekybos su Turkija dinamika 2006 – 2007 metų laikotarpiu).

2.16 pav. Užsienio prekybos su Turkija dinamika 2006 – 2007 metais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Remiantis 2.16 paveiksle pateiktais duomenimis galima teigti, jog užsienio prekyba su Turkija 2006 metais, prekybos balanso subalansavimui reikšmingos įtakos neturėjo, kadangi prekybos deficitas sudarė vos 1,70 mln. litų. 2007 metais sumažėjus eksporto apimtims (daugiau kaip 11 proc.) bei ženkliai išaugus importui (daugiau kaip 28 proc.), užsienio prekybos su Turkija balanso deficitas sudarė jau 144 mln. litų. Nors remiantis ekonomikos teorijomis, eksporto mažėjimas ir importo didėjimas yra nulemtas mažėjančio valiutos kurso nacionalinės valiutos atžvilgiu, tačiau šiuo atveju per metus Turkijos lyros kursas lito atžvilgiu netgi padidėjo beveik 9 proc., o lyros kursas pakito nuo 1,8465 lito už lyrą iki 2,0081 lito už lyrą (žr. 2.17 pav.).

2.17 pav. Turkijos lyros kainos dinamika nuo 2007 01 01 iki 2008 01 01, litais

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Kadangi per 2007 metus eksportuojamos produkcijos apimtys sumažėjo, o importo apimtys išaugo, todėl pastarųjų įtaka prekybos balanso subalansavimui yra neigiama. Be to, neigiamą įtaką prekybos balanso su Turkija subalansavimui turi ne tik prieš tai paminėtų veiksnių pokyčiai, tačiau ir lito atžvilgiu padidėjęs Turkijos lyros kursas, kuris dar labiau brangina importuojamą produkciją ar paslaugas. 2.16 lentelėje yra pateikiama visų šių veiksnių kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui.

2.16 lentelė

Turkijos lyros kurso kitimo įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui

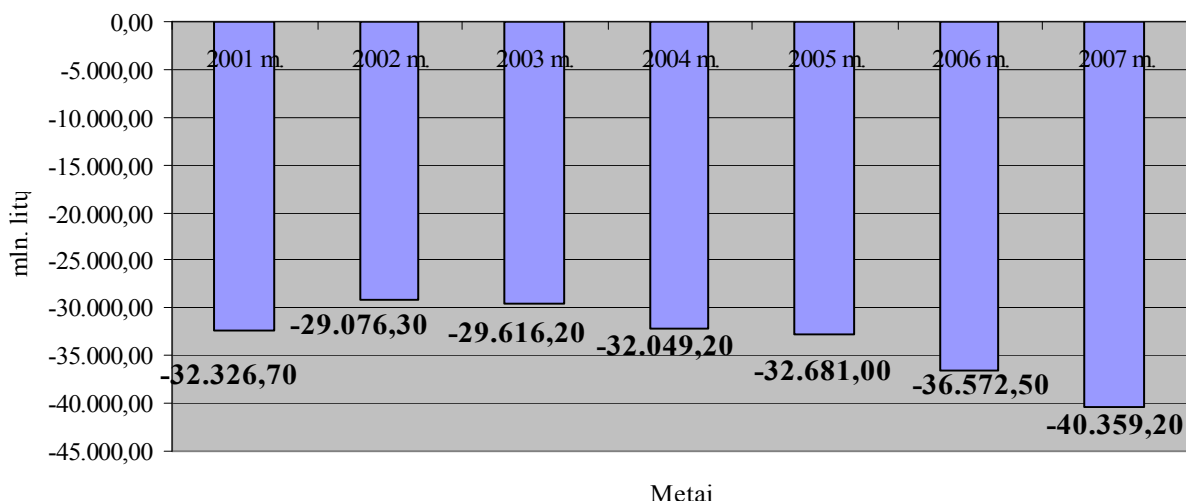
	Eksportas, mln. TRY	Importas, mln. TRY	TRY kaina	Balansas, mln. litų	Pokytis, mln. litų
2001 m.	200,87	199,95	1,8465	1,70	
Pirmas keitimas	200,87	199,95	2,0081	1,85	0,15
Antras keitimas	200,87	235,45	2,0081	-69,44	-71,29
Trečias keitimas	163,74	235,45	2,0081	-144,00	-74,56
					-145,70

Šaltinis: sudaryta darbo autoriaus

Eksporto ir importo apimtims nepakitus, o pasikeitus vien tik Turkijos lyros kursui lito atžvilgiu užsienio prekybos balansas su Turkija padidėtų vos 0,15 mln. litų. Eksporto apimčiai išlikus tokiai pat, o padidėjus vien tik importo apimtims prekybos balansas taptų deficitinis – prekybos deficitas sudarytų daugiau kaip 71 mln. litų. Atitinkamai sumažėjus eksportui, o importui nekintant prekybos balansas padidėtų dar 74,56 mln. litų. Taigi bendroje sumoje Lietuvos prekybos balansas su Turkija 2008 01 01 datai buvo deficitinis, kuomet deficitas sudarė 144 mln. litų.

2.7. Valstybės skolos ir jos aptarnavimo pokyčio įtaka einamosios sąskaitos nesubalansuotumui

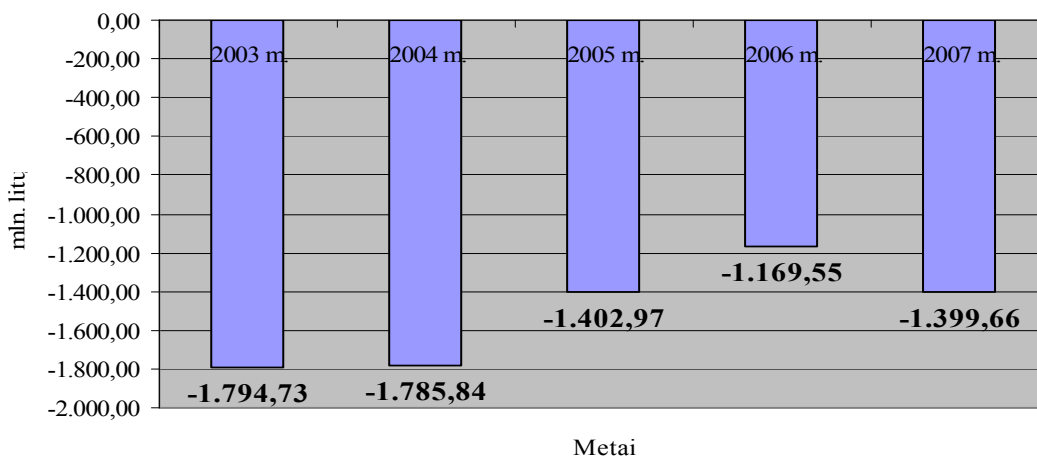
Kaip jau buvo minėta teorinėje darbo dalyje, didėjantis ESD dažniausiai yra finansuojamas skolintomis lėšomis, už kurias yra mokamos palūkanos. Taigi verta išanalizuoti ir valstybės skolos kitimo tendencijas nagrinėjamu laikotarpiu (2.18 pav.).

2.18 pav. Bendrosios valstybės skolos dinamika 2001 – 2007 metais

Šaltinis: Lietuvos bankas

Remiantis 2.18 pav. pateiktais duomenimis galima teigti, jog nuo 2002 metų valstybės bendroji skola kasmet vis didėjo ir vidutinis metinis augimo tempas sudaro net 2.256,6 mln. litų. Tuo tarpu ESD nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu vidutiniškai kasmet didėjo po 2.115,4 mln. litų. Taigi galima teigti, jog didėjančią valstybės bendrąją skolą lėmė ne tik didėjantys valstybės poreikiai, bet ir daugiau lėšų reikalaujantis einamosios sąskaitos nesubalansuotumo aptarnavimas. Be to, koreliacijos koeficiento reikšmė tarp ESD ir valstybės skolos didėjimo nagrinėjamu laikotarpiu buvo 0,9422, t.y. tarp šių kintamųjų buvo fiksuojamas glaudus tiesioginis ryšys. Išanalizavus valstybės skolos kitimo tendencijas, būtina išanalizuoti ir tai, kaip kito išlaidų skirtų valstybės skolos aptarnavimui dinamika 2003 – 2007 metų laikotarpiu. Šie duomenys yra pateikiami 2.19 pav.

2.19 pav. Valstybės bendrosios skolos aptarnavimo išlaidų dinamika 2003 – 2007 metais

Šaltinis: Lietuvos bankas

Valstybės skolos aptarnavimo išlaidos nuo 2003 metų iki 2006 metų kasmet mažėjo – per šį laikotarpį valstybės skolos aptarnavimo išlaidos sumažėjo 386,2 mln. litų (vidutiniškai per metus valstybės skolos aptarnavimo išlaidos sumažėjo 128,73 mln. litų). 2007 metais išlaidos skirtos valstybės skolos aptarnavimui ženkliai išaugo ir beveik pasiekė 2005 metų lygį. Be to, koreliacijos koeficientas tarp bendrosios valstybės skolos ir jos aptarnavimo išlaidų 2003 – 2007 metų laikotarpiu sudarė – **0,6999**, t.y. šių kintamųjų priklausomybė nagrinėjamu laikotarpiu buvo atvirkštinė.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Pastaraisiais metais daugelis tiek išsivysčiusių, tiek ir besivystančių pasaulio valstybių susiduria su mokėjimo balanso einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problema. Pagrindinėmis einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemomis yra laikomas didelis vidaus vartojimas, išaugęs investicijų poreikis, valstybės biudžeto nesubalansavimas ir kitos priežastys. Atitinkamai, nagrinėjant einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemas, būtina išanalizuoti ir pagrindinių veiksnių įtaką, kadangi tik tinkamai identifikavus veiksnius galima parinkti efektyviausius šios problemos sprendimo būdus bei variantus. Mokslinėje literatūroje galima rasti nemažai teorijų, nagrinėjančių įvairių veiksnių įtaką šalies einamosios sąskaitos nesubalansavimui, tačiau šių teorijų rezultatų neįmanoma palyginti tarpusavyje, nors šios teorijos ir bando paaiškinti tą pačią problemą, tačiau analizės instrumentais pasirenkami skirtingi veiksniai. Šiuo atveju iškyla ir pagrindinė tyrimo problema, norint rasti bendrą einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių įtaką bei atlikti šių veiksnių ekonominį vertinimą. Taigi išanalizavus einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių įtaką teoriniu aspektu bei pritaikius šių veiksnių analizę Lietuvos pavyzdžiu, galima padaryti šias tyrimo išvadas:

- Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnius nagrinėja daugelis teorijų („Dvynių deficito“ teorija, Santaupų ir investicijų teorija, valstybės skolos aptarnavimo teorija, valiutų kursų teorija, kombinuotų veiksnių teorija ir kt.). Nors visos šios teorijos analizuoja einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemiančius veiksnius, tačiau išskirti kartinės teorijos neįmanoma, kadangi visų teorijų analizės pagrindas yra skirtingi veiksniai, todėl praktiškai jų neįmanoma palyginti tarpusavyje. Teoriniu aspektu pagrindiniais einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančiais veiksniais galima laikyti šalies infliacijos lygį, valiutos kurso pokyčius, ypač didelę įtaką turi šalies prekybos subalansavimas, valstybės skolos lygis bei jos aptarnavimo išlaidų pokytis ir kt. įvairūs veiksniai.
- Atliekant tyrimą, pritaikant einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominį vertinimą, Lietuvos atveju, galima teigti, jog Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansavimą įtakoja daugelis veiksnių. Pirmiausia, Lietuvos einamosios sąskaitos deficitas pastaraisiais metais yra deficitinis ir šis deficitas ženkliai didėja (2001 metais šalies einamosios sąskaitos deficitas sudarė 2,30 mlrd. litų, o 2007 metų pabaigoje einamosios sąskaitos deficitas viršijo 13 mlrd. litų ir pasiekė 13,25 mlrd. litų ribą). Svarbiausiu Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančiu veiksniumi galima laikyti užsienio prekybos deficitą, kuris nagrinėjamu 2001 – 2007 metų laikotarpiu padidėjo net 9,72 mlrd. litų – nuo

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

4,43 mlrd. litų iki 14,15 mlrd. litų. Nors šalies paslaugų balanso perteklius didėjo, tačiau jis nepajėgė atsverti sparčiai didėjančio prekybos balanso deficito.

- Analizuojant „Dvynių deficito“ teorijoje išskirtų dviejų kintamųjų tarpusavio priklausomybę, galima teigti, jog ši teorija pasitvirtino, kadangi koreliacijos koeficientas tarp einamosios sąskaitos deficito ir fiskalinio biudžeto deficito buvo vos – 0,08, todėl tarp šių kintamųjų yra fiksuojamas labai silpnas atvirkštinis ryšys. Taigi Lietuvoje einamosios sąskaitos deficito ir fiskalinio biudžeto deficito tiesioginė priklausomybė taip pat būtų greičiau atsitiktinumas negu tendencija. Atliekant santaupų ir investicijų analizę Lietuvoje, pastebėta, jog Lietuvoje sukauptos santaupos už generuojamas investicijas yra mažesnės daugiau negu keturis kartus. Šis veiksnys taip pat labai aktualus sprendžiant einamosios sąskaitos nesubalansuotumo problemą, kadangi skirtumas tarp šalies viduje esančių santaupų bei šalies padaromų investicijų dažniausiai yra finansuojamos skolintomis lėšomis arba naudojant reinvesticijas, kurios įtakoja ir mokėjimų balanso kapitalo sąskaitos subalansuotumą. Paskutinis svarbus einamosios sąskaitos nesubalansuotumo veiksnys yra valiutų kursų įtaka. Remiantis darbo pradžioje pateiktomis prielaidomis, jog šio veiksnio analizei yra pasirenkami trys Lietuvos užsienio prekybos partneriai (Rusija, Jungtinės Amerikos Valstijos ir Turkija), galima teigti, kad geriausias valiutų kurso įtakos pavyzdys šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumui yra užsienio prekyba su JAV. Nukritus JAV dolerio kursui euro (atitinkama ir lito) atžvilgiu, importo apimtys iš JAV padidėjo (per 2007 metus importas padidėjo 497 mln. litų), o eksportas sumažėjo 573 mln. litų. Priešinga situacija yra su didžiausiu Lietuvos užsienio prekybos partneriu Rusija. Nors beveik visi atsiskaitymai su Rusija yra vykdomi JAV doleriais, tačiau eksporto apimtys į Rusiją padidėjo 1520 mln. litų, o importas sumažėjo 1905 mln. litų. Tokį paradoksą lemia Lietuvos priklausomybė nuo Rusijos tiekiamų energetinių šaltinių kiekio ir kainos. Be to, remiantis prielaida, jog Lietuva už eksportuojamą iš Rusijos produkciją atsiskaitymus gautų eurais, o už importuojamą produkciją mokėtų JAV doleriais, šalies prekybos balansas, o kartu ir einamosios sąskaitos balansas, 2006 metais būtų sumažėjęs net 127 mln. litų, o 2007 metais – beveik 34 mln. litų.

Kaip jau buvo minėta Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemia daugelis veiksnių, todėl būtina tinkamai įvertinti šių veiksnių įtaką bei pasirinkti efektyviausius problemos sprendimo būdus. Atlikus Lietuvos einamosios sąskaitos nesubalansuotumą lemiančių veiksnių ekonominį vertinimą, galima pateikti šiuos pasiūlymus ir rekomendacijas, kuriomis remiantis šalies einamosios sąskaitos subalansuotumo problemos būtų išspręstos arba bent sustabdytos neigiamos einamosios sąskaitos nesubalansuotumo kitimo tendencijos:

- Pirmasis einamosios sąskaitos nesubalansuotumo mažinimo būdas, kurį turėtų naudoti šalies centrinė valdžia, yra valstybės biudžeto subalansavimas. Pastaraisiais metais planuojami

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

valstybės biudžetai yra paremti pernelyg optimistiniais pajamų surinkimo planais, todėl dažniausiai šalies biudžetas yra deficitinis (2008 metais planuojamas šalies biudžeto deficitas viršijo vieną milijardą litų ir sudarė 1,08 mlrd. litų). Remiantis šia prielaida šalies biudžeto deficitas pirmiausia yra dengiamas skolintomis lėšomis, o tai tik neigiamai įtakoja šalies einamosios sąskaitos nesubalansuotumą, didinant pajamų balanso deficitą. Taip pat su šiuo einamosios sąskaitos nesubalansuotumo mažinimo būdu yra glaudžiai susijęs ir valstybės skolinimosi apribojimas, kadangi pastaraisiais metais ženkliai didėja tiek akumuliuota valstybės skola, tiek ir skolos aptarnavimo išlaidos;

- Nagrinėjant užsienio prekybos struktūros pokyčius su Rusija, trumpuoju laikotarpiu (iki trejų metų) už importuojamą produkciją ekonomiškai geriausia būtų atsiskaityti JAV doleriais, tuo tarpu už eksportuojamą produkciją atsiskaitymus gauti eurai. Kadangi euro atžvilgiu krentantis JAV doleris sudaro palankias sąlygas tą patį prekių ir/ar paslaugų kiekį į Lietuvą importuoti santykinai pigiau, o tai teigiamai veikia neigiamą šalies prekybos balansą. Nors šis einamosios sąskaitos nesubalansuotumo mažinimo būdas yra vienas priimtinausių ir paprasčiausių įgyvendinamų, tačiau Lietuva yra labai ženkliai priklausoma nuo dviejų centrinių pasaulinės finansų sistemos dalyvių: Europos centrinio banko (ECB) ir JAV centrinio banko (FED), kurie kontroliuoja atitinkamai pasaulines euro ir JAV dolerio palūkanų normas. Šių dviejų komercinių bankų vykdoma monetarinė politika lemia dolerio/euro kurso pokyčius, todėl tiesiogiai įtakoja ir prekybinių santykių su Rusija rezultatus trumpuoju laikotarpiu. Ilguoju laikotarpiu šio einamosios sąskaitos nesubalansuotumo mažinimo būdo įvertinimas nėra įmanomas, kadangi negalima tiksliai įvertinti daugelio kintamųjų (euro/dolerio kurso, energetinių išteklių kainos, importo ir eksporto apimčių ir kt.);
- Euro atžvilgiu mažėjantis euro kursas Lietuvai yra aktualus ir dėl Lietuvoje esančios didžiausios Baltijos šalyse naftos perdirbimo įmonės AB „Mažeikių nafta“. Sparčiai pasaulinėse rinkose brangstantys naftos gaminiai gali tapti dideliu Lietuvos koziriu, siekiant sumažinti neigiamą užsienio prekybos, o kartu ir einamosios sąskaitos balansą, kadangi pagrindinis žaliavų tiekėjas yra Rusija, su kuria už tiekiamas žaliavas yra atsiskaitoma JAV doleriais. Tuo tarpu daugiausiai AB „Mažeikių nafta“ perdirbtos produkcijos yra eksportuojama į Vakarų Europos valstybes (eksportas sudaro apie 70 proc. gamybos), kurios už tiekiamą produkciją atsiskaito eurai. Taigi didinamos šios įmonės eksporto apimtys bei krentantis JAV dolerio kursas euro atžvilgiu būtų vienas iš būdų einamosios sąskaitos nesubalansuotumui sumažinti.
- Kaip vienas iš galimų einamosios sąskaitos nesubalansuotumo mažinimo būdus yra įvardijamas nacionalinės valiutos devalvavimas arba nacionalinės valiutos atsiejimas nuo euro, t.y. plaukiojantis lito kursas. Šiuo atveju šis žingsnis būtų nerekomenduojamas, kadangi

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

priėmus sprendimą devalvuoti nacionalinę valiutą arba ją atsiejus nuo fiksuoto euro kurso, visi prieš tai paminėti einamosios sąskaitos nesubalansuotumo mažinimo būdai taps beprasmingi, kadangi būtų panaikintas pagrindinis teigiamas veiksnys – mažėjantis JAV dolerio kursas euro atžvilgiu. Be to, nacionalinės valiutos devalvavimas arba atsiejimas nuo euro vien šalies finansiniam sektoriui padarytų nuostolių, kurie 2007 metų pabaigoje atliktais skaičiavimais viršytų daugiau kaip 7 mlrd. litų.

LITERATŪRA

1. Bendroji skola užsieniui [žiūrėta 2008 04 01]. Prieiga per internetą <http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8000>;
2. Bendrosios skolos užsieniui aptarnavimas [žiūrėta 2008 04 21]. Prieiga per internetą <http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8002>;
3. Bergin P.R., Sheffrin S.M. Interest rate, exchange rates and present value models of the current account [žiūrėta 2008 04 30]. Prieiga per internetą <<http://www.econ.ucdavis.edu/faculty/bergin/research/pv9w.pdf>>;
4. Bernanke B.S. The Global Saving Glut and the U.S. Current Account Deficit [žiūrėta 2008 05 01]. Prieiga per internetą <<http://www.federalreserve.gov/boarddocs/speeches/2005/20050414/default.htm>>;
5. Brown. W. B., Hogendorn J. S. International Economics. Wokingham, University of Winnipeg, 1993.
6. Buckley A. Multinacional finance. London: Prentice Hall Europe, 1996.
7. Burgess M.R., Burgess R.Ph., Fabrizio S., Xiao Y. The Baltics Competitiveness on the Eve of EU Accession. International Monetary fund, 2004.
8. Christensen L., New Europe: Does The ECB dislike the CEE currency boards [žiūrėta 2008 04 10]. Prieiga per internetą <[http://danske-research.danskebank.com/link/ECBNewEurope041007MJ/\\$file/ECBNewEurope_041007_MJ.pdf](http://danske-research.danskebank.com/link/ECBNewEurope041007MJ/$file/ECBNewEurope_041007_MJ.pdf)>;
9. Clarida R.H. G7 Current Account Imbalances: Sustainability and Adjustment. University Of Chicago Press, 2007.
10. Does a Current Account Deficit Matter [žiūrėta 2008 04 05]. Prieiga per internetą <<http://www.economicshelp.org/2007/03/does-current-account-deficit-matter.html>>;
11. Didysis pasaulio ekonomikos galvosūkis ir JAV dolerio ateitis [žiūrėta 2008 04 09]. Prieiga per internetą <<http://www.xneox.com/spauda/straipsnis/2320/naujienos.php>>;
12. Edwards S. Does the Current Account Matter? Mimeo. Cambridge: NBER, 2001.
13. Ekonomikos terminai ir sąvokos. Vilnius: VPU, 1999.
14. Estijos centrinio banko interneto svetainė [žiūrėta 2008 05 01]. Prieiga per internetą <[http://www.eestipank.info/dynamic/erp/erp_history_en.jsp?currencyName=USD&baseCurrencyName=RUB&startMonth=1&startDay=1&startYear=2007&endMonth=1&endDay=1&endYear=2008&step=4&submit=+SHOW+SERIES+](http://www.eestipank.info/dynamic/erp/erp_history_en.jsp?currencyName=USD&baseCurrencyName=RUB&startMonth=1&startDay=1&startYear=2007&endMonth=1&endDay=1&endYear=2008&step=4&submit=+SHOW+SERIES+>)>;

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

15. Ferguson R.W. Jr. U.S. Current Account Deficit: Causes and Consequences [žiūrėta 2008 04 11]. Prieiga per internetą <<http://www.federalreserve.gov/boarddocs/Speeches/2005/20050420/default.htm>>;
16. Fidrmuc J. Twin Deficits: Implications of Current Account and Fiscal Imbalances for the Accession Countries. Foreign Research Division, Oesterreichische Nationalbank, 2002/02.
17. Grižibauskienė E., Putelytė G. Valiutų valdyba išgyveno ilgiau bei pranašauta [žiūrėta 2008 04 12]. Prieiga per internetą <<http://www.veidas.lt/lt/leidinys.nrfull/406d1c5f31b59>>;
18. Grynoji skola užsieniui [žiūrėta 2008 04 05]. Prieiga per internetą <http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8001>;
19. Halpern L. Current Account Imbalances in Hungary: Have They Mattered? Oesterreichische Nationalbank, Vienna, 1998.
20. Jakeliūnas S. „Dar kartą apie finansinę aklavietę [žiūrėta 2008 03 04]. Prieiga per internetą <<http://geofinansai.lt/?p=19>>;
21. Kilian L. Oil price shocks, international risk sharing and external adjustment [žiūrėta 2008 04 12]. Prieiga per internetą <<http://www.voxeu.org/index.php?q=node/297>>;
22. Lietuvos Respublikos Investicijų įstatymas. – V.: 1999 m. liepos 7 d. Nr.VIII-1312
23. Lietuvos respublikos 2001 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
24. Lietuvos respublikos 2001 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
25. Lietuvos respublikos 2001 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
26. Lietuvos respublikos 2001 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
27. Lietuvos respublikos 2002 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
28. Lietuvos respublikos 2002 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
29. Lietuvos respublikos 2002 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
30. Lietuvos respublikos 2002 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
31. Lietuvos respublikos 2003 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksmų ekonominis vertinimas

32. Lietuvos respublikos 2003 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
33. Lietuvos respublikos 2003 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
34. Lietuvos respublikos 2003 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
35. Lietuvos respublikos 2004 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
36. Lietuvos respublikos 2004 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
37. Lietuvos respublikos 2004 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
38. Lietuvos respublikos 2004 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
39. Lietuvos respublikos 2005 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
40. Lietuvos respublikos 2005 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
41. Lietuvos respublikos 2005 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
42. Lietuvos respublikos 2005 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
43. Lietuvos respublikos 2006 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
44. Lietuvos respublikos 2006 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
45. Lietuvos respublikos 2006 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
46. Lietuvos respublikos 2006 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
47. Lietuvos respublikos 2007 m. pirmojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
48. Lietuvos respublikos 2007 m. antrojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

49. Lietuvos respublikos 2007 m. trečiojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
50. Lietuvos respublikos 2007 m. ketvirtojo ketvirčio mokėjimų balansas [žiūrėta 2007 04 30]. Prieiga per internetą <www.lbank.lt>;
51. Liikanen E., Towards more balanced growth: Past experiences and current challenges žiūrėta [2008 03 31]. Prieiga per internetą <http://www.bof.fi/en/suomen_pankki/ajankohtaista/puheet/2005/el_puhe051108.htm>;
52. Makroekonimika (2002). Moksl. red. V. Snieška, J. Čiburienė. Kaunas, Technologija.
53. Mann C. L. Perspectives on the U.S. Current Account Deficit and Sustainability. Journal of Economic Perspectives 16, p. 131—152, 2002.
54. McCoskey S., Kao Ch. Comparing Panel Data Cointegration Tests with an Application to the „Twin Deficits“ Problem. Syracuse University, Mimeo, 1999.
55. Megarbane P. Slovakia’s External Current Account Deficit: Why so Large and Is It Sustainable? Country Report 02/210. Washington D.C.: IMF, 2002
56. Milesi – Ferretti G.M., Razin A. Current Account Reversals And Currency Crises, 1997. [žiūrėta 2008 04 08]. Prieiga per internetą <<http://www.tau.ac.il/~razin/mfr.crisnber.pdf>>;
57. Milesi – Ferretti G. M., Razin A. Current Account Reversals and Currency Crisis: Empirical Regularities, NBER Working Paper, Cambridge, 1998.
58. Milesi – Ferretti G. M., Razin A. Sharp Reductions in Current Account Deficits: An Empirical Analysis“. Vienna: Oesterreichische Nationalbank.
59. Normandin M. Budget Deficit Persistence and the Twin Deficits Hypothesis. Journal of International Economics 49, psl. 171—193, 1999.
60. Obstfeld M., Rogoff K. The International Approach to the Current Account. Grossman G., Rogoff K. (ed.) Handbook of International Economics 3.
61. Patriubavičius J.A. Į Japoniją - padarumo ir patriotizmo [žiūrėta 2008 04 02]. Prieiga per internetą <<http://ausis.gf.vu.lt/mg/nr/2001/10/10pad.html>>;
62. Ramanauskas T. Einamosios sąskaitos deficito priimtinumai.
63. Saksonovs S. The Intertemporal Approach to the Current Account and Currency Crises [žiūrėta 2008 05 01]. Prieiga per internetą <<http://www.dar.cam.ac.uk/dcrr/dcrr005.pdf>>;
64. Stark J. Fast, but sustainable? Challenges and policy options for the catching – up process of central and eastern Europe countries [žiūrėta 2008 04 02]. Prieiga per internetą <http://www.ecb.int/press/key/date/2007/html/sp071001_1.en.html>;
65. Startienė G. Tarptautinės prekybos finansavimas: rizika, mokėjimai, kreditavimas. Kaunas Technologija, 2002;

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sęskaitos nesubalansuotumę įtakojančių veiksmų ekonominis vertinimas

66. Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyrėausybės internetinė svetainė [žiūrėta 2008 04 04]. Prieiga per internetę <www.stat.gov.lt>;
67. Stokes M. Soaring Baltics: How Will They Land [žiūrėta 2008 04 08]. Prieiga per internetę <<http://www.rgemonitor.com/blog/economonitor/224177/>>;
68. Taylor A.M. „A Century of Current Account Dynamics“. NBER Working Paper 8927. Cambridge. 2002.
69. Tiesioginės užsienio investicijos Lietuvoje pagal šalis investuotojas [žiūrėta 2008 04 07]. Prieiga per internetę < http://www.lb.lt/stat_pub/statbrowser.aspx?group=8006&lang=lt>;
70. Vaškelaitis V. Pinigai: centriniai bankai ir jų funkcijos. Vilnius, Lietuvos mokslas 2006;
71. Weinberg D.B. U.S. International Transactions: Fourth Quarter and Year 2007. Current account [žiūrėta 2008 04 30]. Prieiga per internetę <<http://www.bea.gov/newsreleases/international/transactions/transnewsrelease.htm>>;

PAGRINDINIŲ SĄVOKŲ ANALIZĖ

A

Aktyvai – kairioji šalies mokėjimų balanso pusė, kurioje nurodomas prekių ir paslaugų eksportas bei iš užsienio gauti einamieji pervedimai. Be to, aktyvuose yra nurodomas ir įsipareigojimų pasikeitimas užsienio atžvilgiu.

Analizė – tyrimas, kruopštus aplinkybių bei priežasčių nustatymas;

B

Bankrotas – nemokios įmonės būseną, kuomet įmonei teisme yra iškelta bankroto byla arba kreditoriai įmonėje vykdo bankroto procedūras ne teismo tvarka.

Biudžetas – planuojamų pajamų ir išlaidų sąmata finansiniams metams (finansiniai metai dažniausiai yra ir kalendoriniai metai);

Bendras vidaus produktas (BVP) – tai bendrosios pajamos, sukurtos šalies teritorijoje, taip pat užsienio gamybos veiksnių gautos pajamos konkrečioje šalyje, eliminavus šios šalies piliečių gautas pajamas užsienio valstybėse.

C

Centrinis bankas – speciali vyriausybinių ar kvazivyriausybinių institucijų finansų sistemoje, reguliuojanti mainų priemones;

D

Debetas – žr. „Pasyvai“.

„Dvynių deficitas“ – glaudus fiskalinio biudžeto deficito ir einamosios sąskaitos nesubalansuotumo sąryšis.

E (E, Ė)

ECB – Europos centrinis bankas;

Einamoji sąskaita – einamoji sąskaita parodo šalies prekybos būseną, palyginti su likusia pasaulio dalimi per tam tikrą ataskaitinį laikotarpį (dažniausiai kalendorinius metus);

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Einamųjų pervedimų balansas – šio balanso aktyvuose yra parodomi tie mokėjimai, kuriuos šalis gavo iš užsienio, o pasyvuose – mokėjimai, kuriuos šalis sumokėjo užsieniui, t.y. mokėjimai, padaryti vienos šalies kitai šaliai, ateityje neatgaunant prekės ar paslaugos. Dažniausiai šie mokėjimai yra apibrėžiami kaip transferiniai mokėjimai

Ekonominis modelis – supaprastinta teorija, apibūdinanti konkrečių veiksnių poveikį ekonomikai arba kokiam nors ekonominiam reiškiniui.

Eksportas – tai prekės ir/ar paslaugos, pagamintos šalies viduje, kurios yra parduodamos užsienyje.

ESD – einamosios sąskaitos deficitas;

Europos Sąjunga (ES) – dvidešimt septynių valstybių ekonominė bei politinė bendrija, įkurta 1957 metais.

F

Fiskalinis deficitas (perteklius) – tai valdžios sektoriaus grynasis skolinimasis arba grynasis skolinimas

FOB – tai standartinė bazinė INCOTERMS tarptautinės prekybos sąlyga, reiškianti, jog pardavėjas vykdo perdavimo išsipareigojimą, kuomet prekės įkeliamos per laivo borto turėklus nurodytame išsiuntimo uoste. Pirkėjas nuo to momento priima visas prekių praradimo ir sugadinimo išlaidas ir riziką. Be to, ši sąlyga neapima pagrindinių transportavimo išlaidų.

G

Globalizacija – procesas, reiškiny, vykstantis socialinėje plotmėje, apimantis pačias įvairiausias visuomenės, valstybės bei kitų socialinių darinių veiklos sritis, jų aplinką, pasireiškiantis tarpusavio ryšių intensyvėjimu, judėjimu bei kitomis charakteristikomis viso pasaulio mastu. Ekonomikoje *globalizacija* nusako pokyčius pasaulio ir regionų ekonomikoje, kylančius dėl laisvo (finansinio, žmogiškojo ir kitokio) kapitalo judėjimo, intensyvios tarptautinės prekybos, kultūrinių ir kitokių mainų.

H

Hipotezė – pažinimo būdas, suformuluojamas teoriškai ir pakankamai tiksliai apibrėžiamas, kad jį būtų galima patikrinti praktiniais duomenimis. Tai – išankstinis reiškinių sąveikos apibūdinimas;

I (I, Y)

Importas – tai prekės ir paslaugos, kurios yra pagamintos ir/ar sukurtos užsienyje ir įsigytos naudoti kitoje šalyje;

Investicijos – piniginės lėšos ir įstatymais bei kitais teisės aktais nustatyta tvarka įvertintas materialusis, nematerialusis ir finansinis turtas, kuris investuojamas siekiant iš investavimo objekto gauti pelno (pajamų), socialinį rezultatą (švietimo, kultūros, mokslo, sveikatos ir socialinės apsaugos bei kitose panašiose srityse) arba užtikrinti valstybės funkcijų įgyvendinimą;

Infliacija – pinigų nuvertėjimas, kuris pasireiškia prekių ir paslaugų kainų didėjimu;

J

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos;

Jena – Japonijos nacionalinė valiuta;

Juanis – Kinijos nacionalinė valiuta;

K

Kapitalinės investicijos (kapitaliniai įdėjimai) – investicijos ilgalaikiam materialiajam ir nematerialiajam turtui sukurti, įsigyti arba jo vertei padidinti

Kreditas – žr. „Aktyvai“;

L

„**Lausono doktrina**“ – ryšis tarp einamosios sąskaitos deficito ir fiskalinio biudžeto deficito, kurį pirmąkart 1980 metais įvardijo tuometinis Didžiosios Britanijos finansų ministras Nigelas Lausonas (Nigel Lawson), todėl pastarojo garbei šis reiškinys ir yra vadinamas „Lausono doktrina“.

LTL – Lietuvos litas (nacionalinė valiuta);

M

Mokėjimų balansas – visų sandėrių tarp vienos šalies ir likusių pasaulio dalių gyventojų apibendrintas užrašas arba šalies prekybos ir finansinių sandėrių su visomis kitomis pasaulio šalimis per tam tikrą laiką (dažniausiai metus) apskaičiavimas.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Muitas – valstybės renkamas mokestis už importuojamas, vežamas tranzitu ar eksportuojamas prekes ir / ar paslaugas.

N

Nacionalinė valiuta – kompetentingos valstybės finansų institucijos išleisti banknotai ir monetos;

Nemokumo rizika – nemokumo rizika kyla tuomet, kada pasiskolintos lėšos daugiausiai yra naudojamos vartojimui ir mažai produktyvioms investicijoms. Tai skatina neefektyvaus įsiskolinimo arba nemokumo riziką;

Nerezidentai – tai juridiniai ar fiziniai asmenys, kurių ekonominių interesų centras yra kitose šalyse, jie yra nuolat gyvenantys ir veikiantys kitose šalyse arba gyvenantys ir veikiantys tam tikroje šalyje trumpiau negu vienerius metus.

O

Oficialiosios užsienio atsargos – tam tikras likvidžių finansinių išteklių kiekis, kurio visada pakaktų fiksuotam lito kursui bazinės valiutos atžvilgiu palaikyti. Įgyvendinant šį tikslą, užsienio atsargos valdomos pirmiausia vadovaujantis likvidumo ir saugumo principais. Įvykdžius šiuos reikalavimus, užsienio atsargos valdomos, siekiant didesnio pelningumo.

P

Pajamų balansas – pajamų balanse registruojamos darbo bei investicinės pajamos. Investicijų pajamas sudaro: tiesioginių užsienio investicijų pajamos, investicijų portfelio pajamos, kitų investicijų pajamos.

Palūkanų norma – kapitalo padidėjimo per laiko tarpą (t.y. palūkanų už nustatytą laiko vienetą) ir pradinės kapitalo vertės santykis.

Paslaugų balansas – paslaugų balanse atspindimos išmokos bei įplaukos iš tokių paslaugų kaip transportas, turizmas, statyba, ryšiai ir kitos paslaugos.

Pasyvai – dešinioji šalies mokėjimų balanso pusė, kurioje nurodomas prekių ir paslaugų importas bei į užsienį sumokėti einamieji pervedimai. Be to, aktyvuose yra nurodomas ir reikalavimų pasikeitimas užsienio atžvilgiu.

Pietryčių Azija – Pietryčių Azijos valstybių grupei yra priskiriamos greitai besivystančios ekonomikos valstybės: Kinija, Indija, Singapūras, Malaizija ir kt.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

Portfelinės investicijos – investicijos, jei investuojant įsigyta kapitalo dalis nesuteikia investuotojui galimybės daryti nemažą įtaką ūkio subjektui;

Prekybos balansas – skirtumas tarp prekių importo ir eksporto. Lietuvos prekybos balanse prekių importo ir eksporto apimtys yra fiksuojamos FOB kainomis.

Privatus sektorius – ekonomikos sektorius, apimantis visų namų ūkių, verslo bei kitų subjektų nuosavybę bei vartojimą.

R

Realioji palūkanų norma – tai nominalioji palūkanų norma, kuri yra perskaičiuota, įvertinus infliaciją.

Rezidentai – tai juridiniai ar fiziniai asmenys, kurių ekonominių interesų centras yra šalies viduje, jie yra nuolat gyvenantys ir veikiantys šalyje arba gyvenantys ir veikiantys kitose šalyse trumpiau negu vienerius metus.

RUB – Rusijos rubliai;

S

Santaupos – pajamų dalis, kuri neišleidžiama einamajam vartojimui;

Skolos aptarnavimas – tai palūkanos, kurios privalo būti sumokėtos už nesugrąžintą skolą ar jos dalį;

Strategija – ilgalaikių, esminių veiklos nuostatų bei jos svarbiausių tikslų įgyvendinimo kelių visuma;

T

Tiesioginės investicijos – investicijos ūkio subjektui steigti bei įregistruoto ūkio subjekto kapitalui ar jo daliai įsigyti, taip pat reinvesticijos, paskolos ūkio subjektams, kuriuose investuotojui priklauso kapitalas ar jo dalis, subordinuotos paskolos, jei investuojama siekiant užmegzti arba palaikyti ilgalaikius tiesioginius investuotojo ir ūkio subjekto, į kurį investuojama, ryšius ir investuojant įsigyta kapitalo dalis suteikia investuotojui galimybę kontroliuoti arba daryti nemažą įtaką ūkio subjektui;

TRY – Turkijos lyra (nacionalinė valiuta);

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

U (U, Ū)

USD – Jungtinių Amerikos Valstijų doleris (nacionalinė valiuta)

Užsienio prekyba – tarptautinės ekonomikos sritis, apimanti ekonominius reiškinius, susijusius su prekių, asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimu.

V

Valstybės skola – visų vyriausybės lygių skola finansiniais metais. Nacionalinę valstybės skolą sudaro tik aukščiausių vyriausybės valdymo institucijų skola.

Valstybinis sektorius – ekonomikos sektorius, apimantis įvairaus valstybinio lygio (centrinės bei vietinės valdžios institucijų) nuosavybę bei valstybinį vartojimą;

Valiutos kursas – tai nacionalinio piniginio vieneto kaina, išreikšta kitos šalies piniginių vienetais;

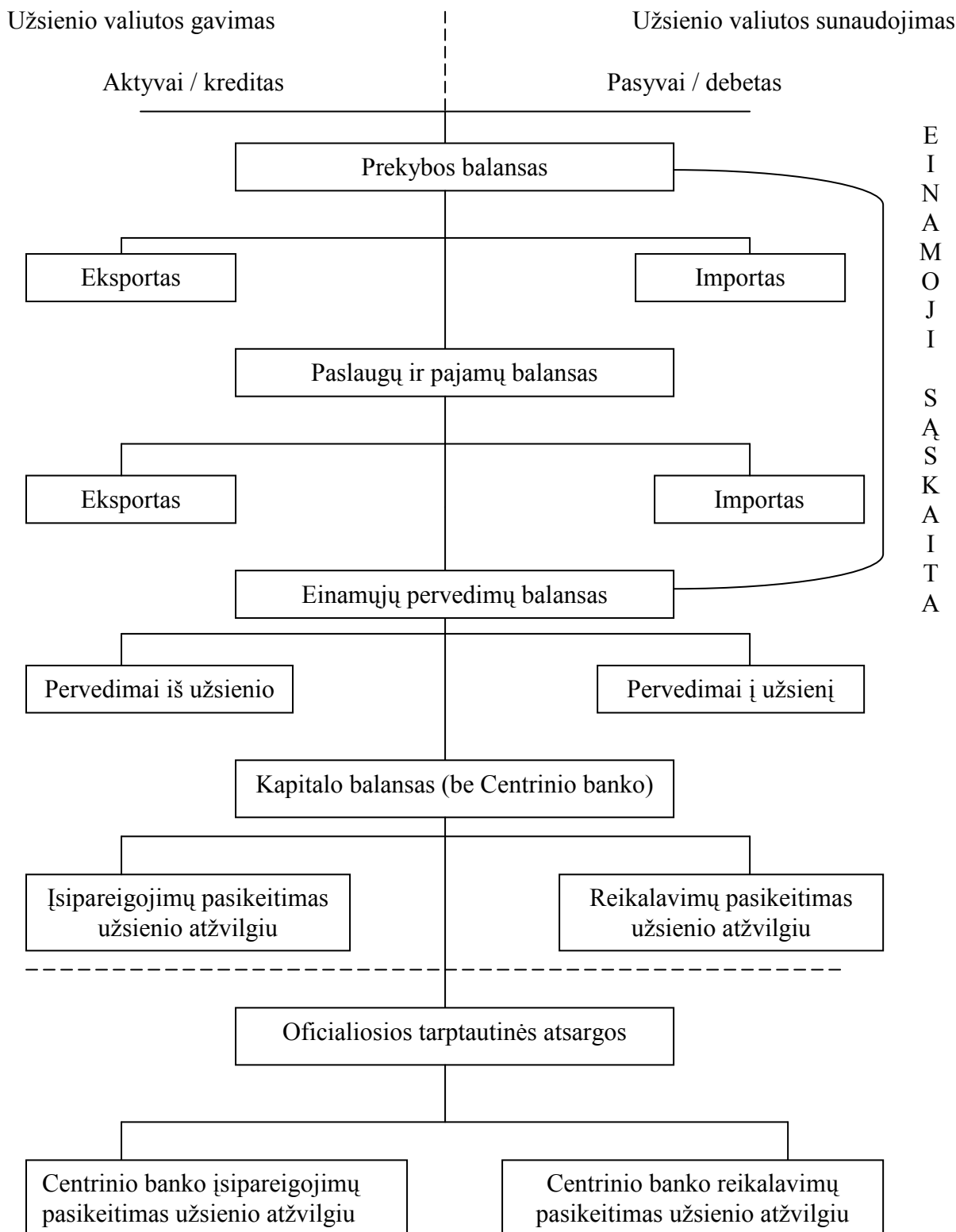
Valiutų valdybos modelis – valiutų valdybos modelis remiasi tuo, kad nacionalinė valiuta yra susieta su kuria nors pagrindine užsienio valiuta.

Vartojimas – namų ūkių sektoriaus paklausa įvairaus pobūdžio prekėms ir/ar paslaugoms.

Kęstutis MELDEIKIS. Einamosios sąskaitos nesubalansuotumą įtakojančių veiksnių ekonominis vertinimas

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Mokėjimų balanso struktūra

Šaltinis: Startienė G. Tarptautinės prekybos finansavimas. Kaunas, Technologija, 2002. psl. 10